

Utveckling av Kemikalieinspektionens varutillsyn med hjälp av Rapex

Utveckling av Kemikalieinspektionens varutillsyn med hjälp av Rapex

Best.nr. 510 970
Sundbyberg, MQL2010
Utgivare: Kemikalieinspektionen©
Beställningsadress: CM Gruppen, Box 11063, 161 11 Bromma
Tel: 08-5059 33 35, fax 08-5059 33 99, e-post: kemi@cm.se
Rapporten finns som nedladdningsbar pdf på www.kemi.se

Omslag och bilder: Kemikalieinspektionen
Tryck: CM Gruppen AB

Förord

Detta examensarbete har utförts i samverkan med Kemikalieinspektionens Tillsynsavdelning och är ett självständigt arbete på masternivå i Miljö- och hälsoskydd vid Stockholms Universitet. Bakgrunden till arbete är det EU-gemensamma varningssystemet Rapex där farliga konsumentprodukter notifieras av medlemsländerna. I denna databas finns det mycket information om produkter med olika hälsorisker. Många av dessa är varor som innehåller för höga halter av hälsoskadliga ämnen och som faller under Kemikalieinspektionens tillsynsansvar. Detta arbete syftar till att se hur denna information kan användas av Kemikalieinspektionen i deras varutillsyn.Handledare på KemI var Marcus Hagberg.

Innehåll

Sammanfattning	6
Summary	8
1. Inledning	11
1.1 Rapex	11
1.2 Ämnen i varor	13
1.3 Tullverket	14
1.4 Streckkoder	16
1.5 Notifieringsland	17
1.6 Bildigenkänning	18
1.7 Enkätundersökning	19
2. Resultat	19
2.1 Ämnen i varor	19
2.1.1 Ftalater	20
2.1.2 Bly	24
2.1.3 Krom	25
2.1.4 Nickel	25
2.1.5 Kadmium	26
2.1.6 Toluen	26
2.1.7 Nitrosaminer	27
2.1.8 Dimetylfumarat	27
2.1.9 Azofärgämnen	28
2.1.10 Formaldehyd	29
2.2 Tullverket	29
2.3 Streckkoder	30
2.4 Notifieringsland	30
2.5 Bildigenkänning	31
2.6 Enkätundersökning	31
3. Diskussion	35
3.1 Sökstrategier	35
3.1.1 Ämnen i varor	35
3.1.2 Tullverket	35
3.1.3 Streckkoder	36
3.1.4 Notifieringsland	36

3.1.5 Bildigenkänning	37
3.2 Enkätundersökning	37
3.3 Rapex utveckling	39
3.4 Slutsatser	39
4. Referenser	41
Bilaga 1 - Rapex-notifikationsblankett	46
Bilaga 2 - Ämnesbeskrivningar	49
Ftalater	49
Bly.....	50
Krom	52
Nickel.....	54
Kadmium.....	55
Toluen	57
Nitrosaminer	58
Dimetylfumarat	59
Azofärgämnen.....	60
Formaldehyd	61
Bilaga 3 - Rapex-enkät.....	63
Bilaga 4 - Lagstiftning rörande varor.....	66

Sammanfattning

I detta PM undersöks användbarheten av Rapex (Rapid Alert System for non-food consumer products) för att identifiera farliga produkter som bör prioriteras i Kemikalieinspektionens (KemI) tillsynsarbete.

Dagens användning av kemikalier är storskalig och komplex. Uppskattningsvis används i dagsläget 30 000 kemikalier kommersiellt. Dessa kemikalier sprids under tiden de tillverkas, används och när de blir avfall vilket leder till att människor och miljön kan bli exponerade för toxiska kemikalier. Konsumenter är en grupp som är särskilt utsatta för många olika kemikalier från olika källor. Kemikalieinspektionen har tillsyn över tre sorters produkter: bekämpningsmedel, kemiska produkter och varor. Traditionellt har arbetet i huvudsak fokuserats på de två första produkterna medan problemet med kemikalier i varor har uppmärksamats först på senare tid. REACH-lagstiftningen och EU:s prioritering av tillsyn i strategin för konsumentpolitik 2007-2013 återspeglar detta. Varor är ofta komplext sammansatta produkter, till exempel leksaker, och kännedomen om vilka ämnen de innehåller och riskerna med dessa är bristande. EU-databasen Rapex är ett system där medlemsländer kan anmäla (Rapex-notifiera) farliga konsumentprodukter, bland annat på grund av innehåll av begränsade kemikalier, och veckovis informera andra medlemsländer. Den här informationen är en viktig del av tillsynsarbetets kontroll. KemI har därför (i) undersökt hur Rapex-information kan användas mer systematiskt för att utveckla varutillsynen och (ii) genom en enkätundersökning undersökt hur andra myndigheter i EU använder Rapex i deras tillsynsarbete.

För att undersöka användbarheten av Rapex har fem sökstrategier, som baseras på information från Rapex-anmälningar, tagits fram och utvärderats. I den första strategin har ett antal hälsofarliga och reglerade ämnen valts ut och med hjälp av Rapex-notifieringar och ämnesfakta och det har det kartlagts i vilka typer av varor och material som dessa förekommer. Exempel på resultat från denna sökstrategi är att ftalater återfanns i bland annat dockor och uppblåsbara leksaker av PVC-plast och bly återfanns i träleksaker och hårda plastleksaker i plast- och färginnehållet. Fler exempel är förekomst av krom i färgen på leksaksbilar, nickel i metallsmücken, kadmium i plastförpackningar, toluen i lim, nitrosaminer i ballonger, dimetylfumarat i skor, azofärgämnen i sjalar och formaldehyd i träleksaker. Dessa resultat kan användas för att identifiera riskkategorier av varor och för att prioritera dessa vid tillsynsinsatser.

Den andra strategin undersöker hur information från Rapex kan användas för att hitta varor som har importerats till Sverige från länder utanför EU via tulldeklarationer. En tullbegäran gjordes där nio specifika Rapex-anmälda varor efterfrågades med uppgifter om tillverkare/exportör. Resultatet visar att sex av dessa tillverkare-/exportörnamn gav träff i Tullverkets register. Det här tyder på att dessa uppgifter kan användas för att hitta importerade varor och svenska importörer.

Användbarheten av streckkoder angivna i Rapex undersöks i den tredje sökstrategin. Genom GS1:s (det företag som distribuerar streckkoder) hemsida kan kontaktuppgifter till det företag som har registrerat koden erhållas genom sökning i databasen Gepir. Streckkoderna kan dessutom användas för att söka reda på svenska försäljningsställen via hemsidan www.prisjakt.se. I en undersökning gav 15 av 35 Rapex-varor med streckkoder kontaktuppgifter via Gepir men ingen återfanns vid sökning på Prisjakt. Eftersom GS1-koderna är nationsspecifika valdes tio koder som började med 73 (Sveriges landskod) ut och av dessa gav nio träff i Gepir men ingen på Prisjakt. Varor i Rapex med kod som börjar med siffrorna 73 bör prioriteras eftersom de är registrerade av svenska företag och därför har större sannolikhet att hittas på den svenska marknaden.

I den fjärde strategin undersöks vilka länder som Rapex-anmäler varor som även har Sverige som destinationsland. Resultatet visar att det framför allt var de nordiska länderna, Tyskland och andra västeuropeiska länder som angav detta. Det kan då antagas att dessa länder har en varumarknad som liknar den svenska mer än övriga länder och varor som Rapex-notifierats av dem bör prioriteras eftersom de har större sannolikhet att även finnas på den svenska marknaden.

Den femte sökstrategin utvärderar användbarheten av bildigenkänningsteknik för att spåra Rapex-notifierade varor. Via den webbaserade sökmotorn Gazopa kan bilder på Rapex-notifierade varor laddas upp och liknande bilder eftersökas, till exempel på webbutiker. Resultatet av ett försök visar dock att tekniken i dagsläget inte är särskilt användbar då inga positiva träffar erhöles.

Resultatet av enkätundersökningen visar att leksaker, barnavårdsartiklar, kläder/skor, kemiska produkter och kosmetika är de produktkategorier som de deltagande EU-myndigheterna prioriterade högst i sitt arbete. Alla deltagarna använde Rapex dels för att göra egna notifikationer när de upptäckte en farlig vara och dels för att spåra varor. Bild, produktnamn, importör, tillverkare, distributör/återförsäljare, ursprungsland, streckkod och destinationsland var de uppgifter som främst användes vid denna spårning. Av enkäten framkommer även förslag på förbättringar av systemet för att göra det mer användbart. En synpunkt var att en riskbedömning borde medfölja en notifikation så att det går lättare att avgöra graden av den kemiska risken med varan. Det framkommer även önskemål på en mer avancerad sökmotor och bilder av högre kvalitet. Det påpekas även att det saknas resurser för att kunna följa upp alla Rapex-notifikationer, speciellt i och med ett ökat antal notifikationer i veckorapporterna.

Resultaten från sökstrategierna och enkätundersökningarna visar att Rapex är ett väl använt system med mycket användbar information som borde kunna användas mer systematiskt i arbetet med varutillsyn. Det finns även planer på att utvidga Rapex till att omfatta även produkter som kan innebära risker för miljön samt produkter för yrkesverksamma. Denna utökning av systemet kräver dock att det är lätthanterligt och överskådligt, med exempelvis en tydlig sökfunktion samt fullständiga och korrekta uppgifter.

Summary

In a memorandum published by the Swedish Chemical Agency (KemI, www.kemi.se) the use of RAPEX (Rapid Alert System for non-food consumer products) to identify dangerous products for subsequent prioritization in enforcement work has been investigated.

Present day use of chemical is complex and extensive. It is estimated that there are around 30 000 substances in current commercial use. Chemical are spread the whole time as they are produced, used and become waste: as such, man and the environment can be exposed to toxic chemicals. Consumers are a particular group which is subject to multiple exposures from many different chemicals and sources. KemI's enforcement work is divided into three product groups concerning pesticides, chemical products and articles. Traditionally, the first two groups have been main work areas of enforcement, but recently the potential danger of chemicals in articles has received an increased focus as reflected in REACH and that enforcement is a top priority of the EU Consumer Policy Strategy 2007-2013. Articles, for example toys, are often complex products about which we lack information on their chemical composition and potential risks. The EU database RAPEX is a system whereby Member States can report (RAPEX notification) on dangerous consumer products, including restricted substances, and on a weekly basis inform other MS. This information is an important part of enforcement surveillance. Therefore, KemI has (i) investigated ways to more systematically use RAPEX information to increase its risk management goals via enforcement activities and (ii), via a questionnaire establish how other EU enforcement authorities use RAPEX in their work.

To investigate the usability of RAPEX five search strategies, based on information from Rapex notifications, have been developed and evaluated. In the first strategy, products and materials containing selected dangerous and by law restricted substances were identified based on Rapex notifications and general background information. Some examples of the results include the occurrence of phthalates in dolls and inflatable toys made of PVC plastics, and the frequent occurrence of lead in paint and plastics in toys made of wood and hard plastics. More examples include the occurrence of chromium in the paint in toy cars, nickel in metallic jewellery, cadmium in packaging made of plastics, toluene in glue, nitrosamines in balloons, dimethylefumarate in shoes, azo dyes in scarves and formaldehyde in toys made of wood. These types of results can be readily used for identifying the relative hazard/risk of articles and subsequent prioritization for enforcement work.

The second strategy investigates how the information from RAPEX can be used to track articles that have been imported to Sweden from non-EU countries by using custom declarations. Swedish customs information on nine selected products from RAPEX with information on manufacturers/exporters were compared. The result shows that six of these manufacturer/exporter names were found in the customs registers. This indicates that RAPEX information is relatively reliable for tracking imported products in Sweden;

however, national customs declarations information is essential to ensure that all products can be tracked.

The usability of barcodes from RAPEX notifications has been investigated in the third strategy. Contact information on the registering company could be obtained from GS1 (the barcode distributing company) webpage from the database GEPIR. The barcodes could also be used in the search for Swedish reseller of the article on the webpage www.prisjakt.se. In a test search in GEPIR, contact information could be obtained on 15 of 35 RAPEX articles with barcodes, but there was no match in the test search with Prisjakt. The GS1 codes are country specific and therefore ten articles with codes starting with 73 (Sweden's prefix) were chosen and contact information from GEPIR could be obtained to nine (9/10) of them, but none of them were found in the search at Prisjakt. Since articles with barcodes starting with 73 are registered by Swedish companies and therefore are more likely to be found on the Swedish market, they should be prioritized.

The fourth strategy investigates which Member States that identify Sweden as another country of destination in their RAPEX notifications. The results show that Nordic countries, Germany and other West European countries most frequently identified Sweden. This suggests that these countries have a consumer products market similar to that in Sweden and therefore regular surveillance of these countries should be prioritized to identify the possible occurrence of hazardous products on the Swedish market.

The fifth search strategy evaluates the usability of image recognition techniques for tracking RAPEX notified articles. The web-based search engine Gazopa can be used to upload photographs of articles on RAPEX to search for similar photographs/images on Internet, for example in web shops. However, the result of a test search shows that at present, this technique is not useful since no positive matches were made.

The result of the questionnaire shows that toys, childcare articles, clothes/shoes, chemical products and cosmetics are the products categories that the participating EU authorities prioritize in their work. All the participants used RAPEX to notify newly identified dangerous products and also as a tool for tracking articles. Picture, product name, importer, manufacturer, distributor/retailer, country of origin, barcode and country of destination were information mostly used for tracking products. The participants also made suggestions on how to improve and increase the usefulness of the system. One proposal was that a risk assessment should be included in the notification so that the chemical risk of the article could be estimated more easily. Other suggestions concerned development of a more advanced search engine and the need of photographs of higher quality. The lack of resources to deal with all RAPEX notifications, especially with the increasing number of notifications in the weekly reports, was also mentioned.

The results from the search strategies and the questionnaire show that RAPEX is a widely used system with much useful information that may be used more systematically in enforcement work. There are intentions to expand RAPEX so that it also includes products with environmental risks and products intended for working environment. This

expansion will require that the system is easily over viewable, user friendly and has reliable and relevant search functions.

1. Inledning

Kemikalieinspektionen bedriver tillsyn av tre olika sorters produkter: bekämpningsmedel, kemiska produkter samt varor. För bekämpningsmedel är kraven relativt hårda med regler om godkännande, registrering samt märkning. Även för kemiska produkter krävs registrering och märkning. För varor saknas dock dessa krav på register och klassificering/märkning¹. Av denna orsak är kunskapen om och tillsynen av varor mindre omfattande. Det finns också en stor okunskap om vilka kemiska ämnen som förekommer i varor och deras potentiellt skadliga hälso- och miljöeffekter. Detta är enligt regeringen (Regeringens proposition 2000) ett grundläggande problem för arbetet med att uppnå miljömålet ”En giftfri miljö” (KemI 2002). Dessa faktorer leder till att tillsynen på varuområdet anses betydelsefull och behöver utvecklas. Det finns även önskemål från företagens håll om en förbättrad varutillsyn i EU för att få en mer harmoniserad marknad och rättvisare villkor mellan de olika länderna (Svensk Handel, Teknikföretagen 2009).

Behovet av att utveckla varutillsynen har lett fram till frågan hur Kemikalieinspektionen kan dra nytta av informationen i Rapex-systemet. Med anledning av detta har ett antal sökstrategier för att finna varor utifrån informationen i Rapex utvecklats och utvärderats. Målet är att dessa olika sätt att använda informationen från Rapex-databasen ska kunna leda till att spårning av varor och val av vissa varutyper vid tillsynsinsatser ska underlättas. Några av strategierna är mer inriktade på att hitta specifika varor medan andra mer ger en allmän bild över vilken sorts varor som kan utgöra en kemisk risk för konsumenter. För att se hur andra EU-länder använder Rapex-systemet har även en enkätundersökning genomförts.

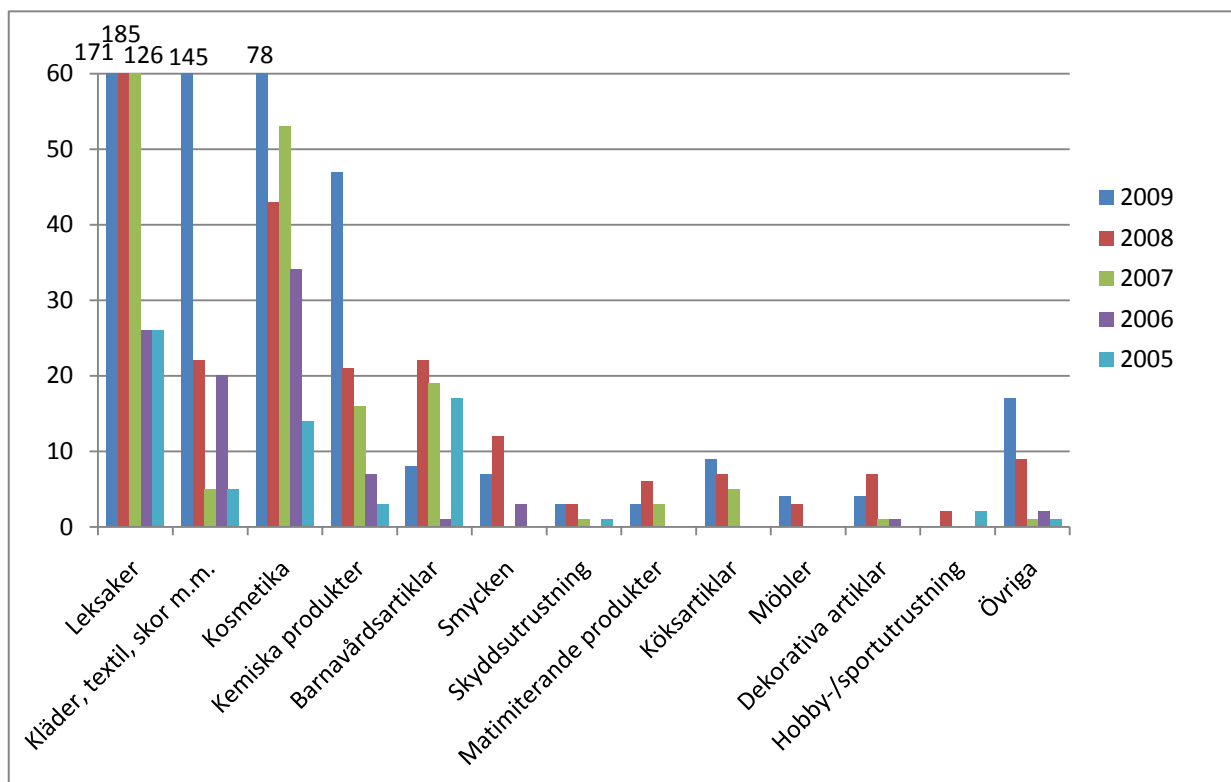
1.1 Rapex

Rapid Alert System for non-food consumer products (Rapex) är ett EU-gemensamt system som Europeiska kommissionen ansvarar för där medlemsländerna kan anmäla farliga varor till en databas. Systemet togs i bruk 1984 och antalet anmälda varor har stadigt ökat från 139 notifikationer år 2003 till 1997 stycken år 2009 (Europeiska Kommissionen 2010b). En anmälning kallas för en notifikation och kan i vissa fall inkludera flera produkter och är alltså inte samma sak som antalet anmälda varor. Varorna kan vara allt från bilar till hygienartiklar och den vanligaste förekommande varan är leksaker. Dock ingår inte livsmedel och medicinska produkter eftersom dessa behandlas i andra varningssystem. Informationen i Rapex har använts för att ta fram statistik som visas i figurer i detta arbete.

Notifikationer för varor med allvarlig risk faller under artikel 12 i Produktsäkerhetsdirektivet (2001/95) och kallas därför för artikel 12-notifikationer. På samma sätt finns artikel 11-notifikationer för varor där risken inte anses vara allvarlig. Om myndigheten saknar uppgifter som krävs för att göra en fullständig notifikation finns det även en möjlighet att göra en ”for information only”-notifikation (EG-direktiv 2001/95).

¹ Christina Larsson, Kemikalieinspektionen

Farorna som varorna förknippas med kan exempelvis vara risk för brand, kvävning eller kemisk risk. De kemiska riskerna som anmäls är idag endast hälsorisker, men det finns diskussioner om att även ta med miljörisker. I Figur 1 visas vilken typ av varor som anmäldes till Rapex på grund av kemisk risk under år 2005 till 2009. Vissa av dessa produkter ligger utanför Kemikalieinspektionens tillsynsområde, till exempel kosmetika och material avsett att komma i kontakt med livsmedel som är Läkemedelsverkets respektive Livsmedelsverkets ansvarsområden.

Figur 1. Olika typer av varor och antal notifikationer med anledning av kemisk risk mellan år 2005-2009.

I varje medlemsland finns en kontaktmyndighet till Rapex och i Sverige är denna myndighet Konsumentverket. Förutom att vidarebefordra information har Konsumentverket även ansvar att samla in Rapex-notifikationer från andra svenska myndigheter och föra in dem i Rapex-systemet.

Varje vecka sammanställer kommissionen en lista över de varor med allvarlig risk, artikel 12-notifikation, som har anmälts till Rapex. Där beskrivs varan med uppgifter om bland annat ursprungsland, faran med varan, vilket land som har gjort anmälningen och vilken åtgärd som har vidtagits. Det går även att se om ett annat land har hittat varan på sin marknad och vidtagit åtgärder och anmält det till Rapex. Det finns även utökad information till varje notifikation som det krävs behörighet att komma åt. Denna innehåller bland annat uppgifter om företaget i distributionsledet.

Systemet är tänkt att underlätta medlemsländernas tillsyn av farliga varor. Som det ser ut idag gör Kemikalieinspektionen anmälningar till Rapex när de hittar en vara med risk för

kemisk fara och tar emot information om vilka farliga varor som har anmälts i andra länder. Ett exempel på en sådan Rapex-anmäld vara är en docka av plast som innehåller otillåtna halter ftalater. Dock finns det inga rutiner i nuläget för att på ett resurseffektivt sätt använda denna information i den praktiska tillsynen.

1.2 Ämnen i varor

Nedanstående ämnen har valts dels för att de alla har välkända hälsoskadliga effekter och dels för att de förekommer ofta i Rapex-notifikationer. Ämnena är alla föremål för olika begränsningar i lagstiftningen inom EU och är därför aktuella för Kemikalieinspektionens arbete med varutillsyn. I Bilaga 2 beskrivs ämnena mer ingående med användningsområden, hälso- miljörisker samt reglering.

Ftalater: DEHP (di(2-etylhexyl)ftalat), DBP (dibutylftalat), BBP (benzylbutylftalat), DINP (diisononylftalat), DIDP (diisodecylftalat) samt DNOP (di-n-oktylftalat)

Metaller: Bly, Krom, Nickel, Kadmium

Toluen

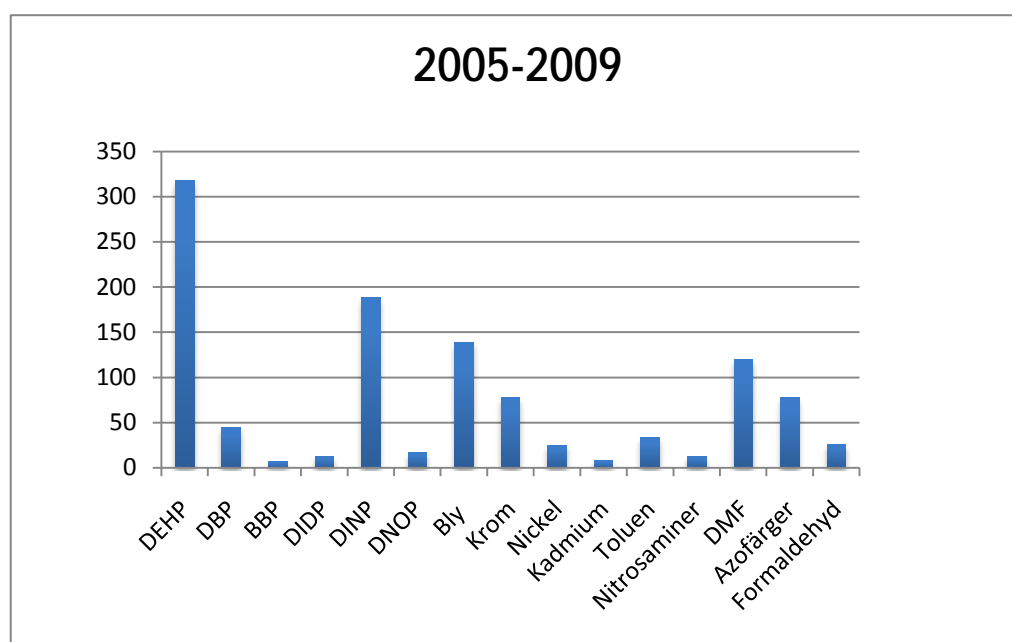
Nitrosaminer

Dimetylfumarat (DMF)

Azofärger

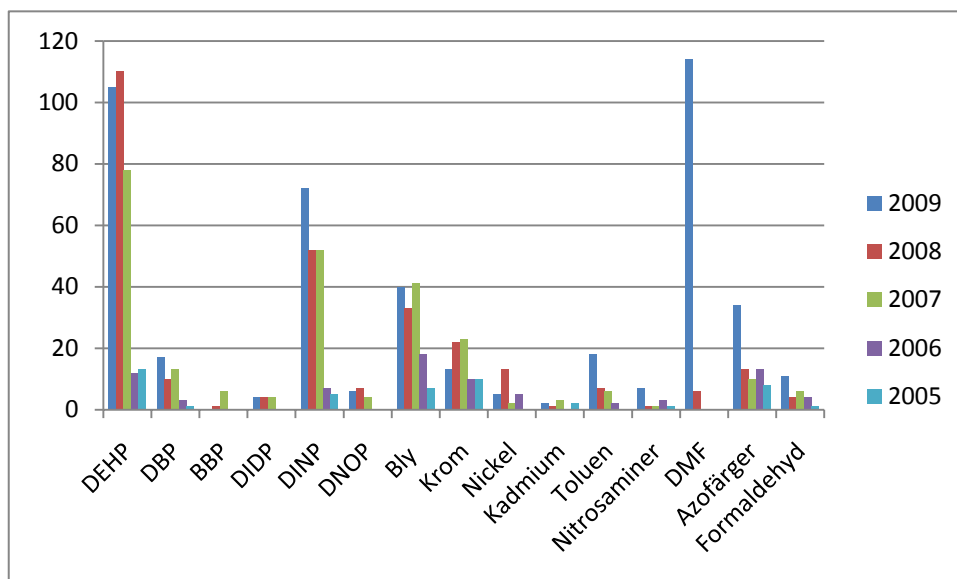
Formaldehyd

Förekomsten av dessa ämnen i Rapex-notifierade varor har kartlagts och resultatet visas i Figur 2. Det ämne som mest frekvent är notifierat är ftalaten DEHP följt av en annan ftalat, DINP. Även vanligt förekommande är tungmetallerna bly och krom samt antimögelmedlet dimetylfumarat (DMF) och azofärgämnen.

Figur 2. Antalet Rapex-notifikationer år 2005 till 2009 där de utvalda ämnena ansågs utgöra en kemisk risk.

Rapex-anmälningarna kan även delas in efter årtal för att visualisera trender (Figur 3). Till exempel kan en kraftig ökning av anmälningar gällande dimetylfumarat ses år 2009, vilket beror på att riskerna med ämnet uppmärksammades och en ny lagstiftning som begränsade DMF infördes². Eftersom det totala antalet notifikationer ökar varje år borde även en ökning av kemisk risk-anmälningar för varje ämne öka. Skillnaderna i vilka ämnen som anmäls kan även bero på specifika tillsynsinsatser i vissa EU-länder eller att ett ämne faktiskt blir vanligare förekommande i produkter.

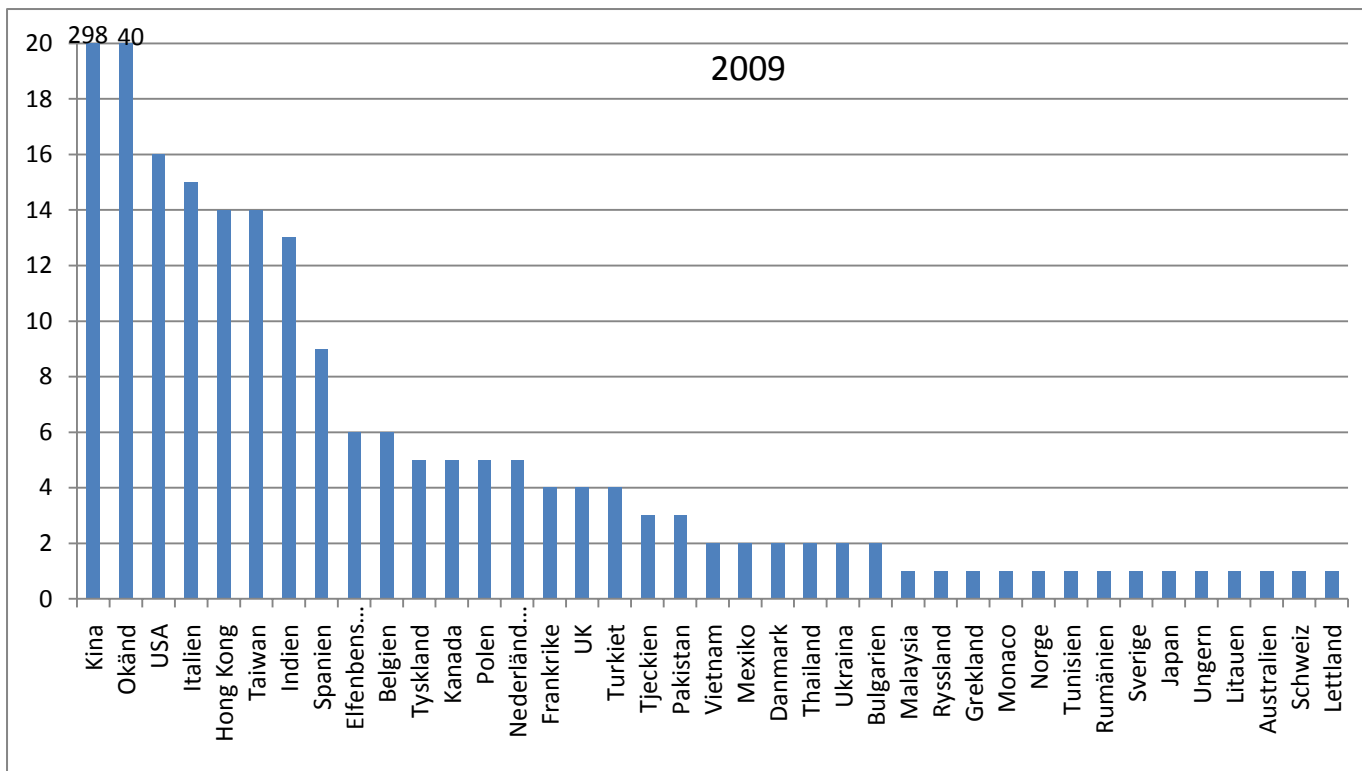
Figur 3. Antalet Rapex-notifikation med anledning av kemisk risk uppdelat på ämne och år.

1.3 Tullverket

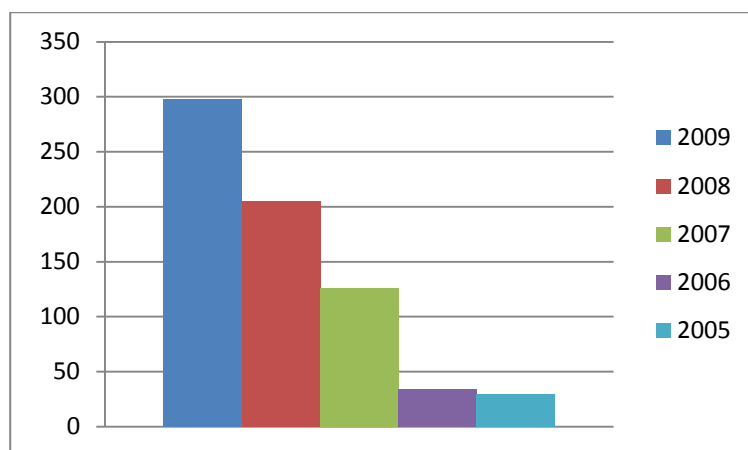
Tullverket är den statliga myndighet som kontrollerar flödet av varor in och ut ur Sverige. Med hjälp av tulldeklarationer som görs av importör/exportör får myndigheten uppgifter om varorna (Tullverket 2010).

Av de varor som Rapex-notifierades på grund av kemisk risk under år 2009 hade ungefär 85 % av dem länder utanför EU (tredjeland) som ursprungsland (se Figur 4). När varor från länder utanför EU tas in till ett medlemsland kallas det för import. På grund av EU-gemenskapens öppna marknad och fria rörlighet för varor definieras inte handeln mellan EU-länder som import. Importen till EU är en betydande väg in i EU för potentiellt farliga varor som finns i medlemsländerna. Kina är det klart vanligaste ursprungslandet med 298 notifikationer under 2009 och antalet har stigit kraftigt varje år sedan Rapex-systemet infördes (se Figur 5).

² Marcus Hagberg, Kemikalieinspektionen

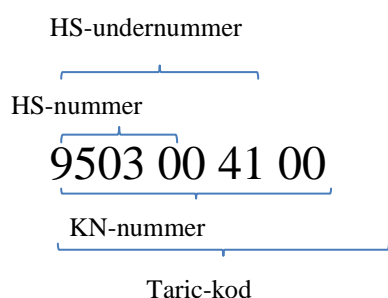
Figur 4. Rapex-notifierade (kemisk risk) varors ursprungsländer år 2009.

Figur 5. Rapex-notifierade varor på grund av kemisk risk med Kina som ursprungsland år 2005-2009.

Vid import av varor till EU ska varan förses med en varukod. Denna varukod bestäms av ett klassificeringssystem i tulltaxan TARIC, Tarif Intégré Communautaire. Varukoden reglerar vilken tullsats som gäller, övriga avgifter samt om det krävs licens eller särskilt tillstånd för att importera varan. Det finns ca 13 500 olika varukoder att välja mellan. En varas varukod består av tio siffror där de fyra första kallas för HS-nummer (HS står för The Harmonized Commodity Description and Coding System). Det finns ca 1200 HS-nummer med tillhörande beskrivning av olika varutyper. HS-nomenklaturen är internationell och används för handel i hela världen. Ytterligare två siffror ger en sexsiffrig kod som kallas för HS-undernummer och ger ca 5000 varukategorier. Inom EU finns det ett utvidgat system där ytterligare två siffror läggs till vilket ger ett åttasiffrigt KN-nummer där KN står för kombinerade nomenklaturen. Det finns ca 10 000 KN-nummer och dessa används vid handel mellan EU-länder samt vid export från EU till

tredjeland. Dock fanns det behov av ytterligare specifikationer för att tillgodose vissa EU-bestämmelser vilket gjorde att koden har utökats till tio siffror och kallas för taric-kod (se Figur 6).

Figur 6. Förklaring av hur de olika tullnumren bygger upp varukoden för ett "mjukisdjur".

De olika varukategorierna delas in dels efter vilket material de är gjorda av och dels efter funktion. Det finns 21 huvudkategorier och från dessa går det att specificera en vara i flera underkategorier så att varukoden blir tiosiffrig. De olika varutyperna som förekommer ofta i Rapex klassificeras på olika sätt och med olika hög specificitet. Den vanligaste typen av Rapex-notifierade varor är leksaker som återfinns under kategorin Diverse varor Kapitel 95 – Leksaker, spel och sportartiklar. Där finns det flera underkategorier som kan specificera varan ytterligare, till exempel finns det för "mjukisdjur" underkategorin "Leksaker som föreställer djur eller andra icke mänskliga varelser, Stoppade" vilket ger varukoden 9503 00 41 00, se Figur 6. Även dockor, pussel och andra leksaker går att specificera på liknande sätt. För kläder finns huvudkategorin Textilvaror med flera underkategorier som specificerar kläder, material och funktion. Skor finns i huvudkategorin Skodon m.m. och kan specificeras utifrån vilket material de är tillverkade av (Tullverket 2010).

Kemikalieinspektionen är en av för närvarande 15 marknadskontrollmyndigheter i Sverige som har till uppgift att kontrollera varors produktsäkerhet på marknaden enligt Förordning (2005:893) om marknadskontroll av varor. En marknadskontrollmyndighet kan begära ut uppgifter om import och export från Tullverket enligt Tullagen (TL) 11:6 och då specificera varan med exempelvis tillverkare och varukod³. En marknadskontrollmyndighet kan även begära att Tullverket håller kvar en viss vara vid gränsen. När Tullverket genomfört en begärd dokument- och varuundersökningskontroll kontraktas marknadskontrollmyndigheten. Om marknadskontrollmyndigheten finner misstanke om att varan bryter mot produktsäkerhetsreglerna kan Tullverket uppskjuta frigörandet av varan i tre arbetsdagar. Under denna tid måste marknadskontroll-myndigheten fatta beslut om vilka åtgärder som ska vidtas.

1.4 Streckkoder

I många fall finns ett streckkodsnummer angivet i Rapex-notifikationer. Dessa kallas ofta för bar code, EAN code eller bara EAN eller code.

³ Monica Fridolf, Tullverket

Strekkoden placeras på konsumentprodukter för att ge uppgifter om priser m.m. i kassan i affärer men kan även ge uppgifter om vem som till exempel har importerat varan. Sifferkoden kallas för GTIN (Global Trade Item Number) eller GS1-artikelnummer och är en internationellt använd kod. Denna översätts sedan till en EAN-strekkod (European Article Number). Den vanligaste koden för konsumentartiklar är uppbyggd av 13 siffror, GTIN-13 och strekkoden EAN-13. De sex-nio första siffrorna är ett företagsprefix-nummer där de två första siffrorna visar i vilket land koden har delats ut. Svenska koder börjar med 730-739 (GS1 2010). Därefter följer ett löpnummer på tre-sex siffror som numrerar antalet artiklar. Koden avslutas sedan med en kontrollsiffra, se Figur 7. För produkter med begränsad plats för koden finns det även åttasiffriga koder, GTIN-8 och strekkoden EAN-8 (GS1 Sweden 2010).

Figur 7. EAN-13-kodens uppbyggnad (Länk 7).

GTIN och EAN-strekkoder distribueras av det globala företaget GS1. I Sverige är det GS1 Sweden som förmedlar koder. På företagets hemsida finns databasen Gepir (GS1 Electronic Party Information Registry) där det bland annat går att söka på vem som äger en kod. Databasen är öppen för allmänheten men antalet sökningar begränsas till 30 stycken per dag. Koder från vissa Rapex-anmälda varor ger ingen sökträff i Gepir vilket kan bero på företaget har upphört, att det är en amerikansk kod, att det inte är tillåtet att dela sådan information i det landet eller att det är en påhittad kod⁴. Det finns även annan information att få fram från en EAN-13, exempelvis leverantör, märkning och hållbarhet. Denna information skickas mellan de olika leden i en handelskedja och kallas för artikelinformation. Det går dock inte att få artikelinformationen utan att köpa en tjänst av GS1 (GS1 Sweden 2010).

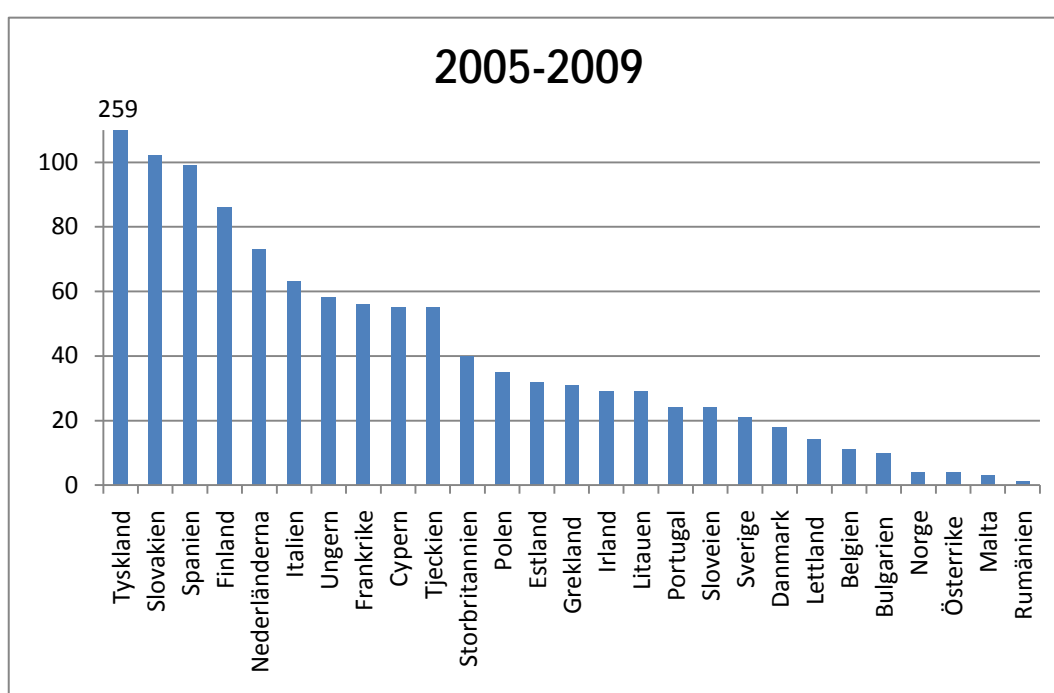
1.5 Notifieringsland

I Rapex-databasen anges vilket land som har gjort notifikation av en vara, se Figur 8. Denna information kan användas som ett urvalskriterium för vilka varor som är mest intressanta för svenskt tillsynsarbete. Utgångspunkten är vissa länders marknad för varor är mer lik den svenska marknaden än i andra. Till exempel kan det tänkas att samma typ av varor som finns i Sverige och i de andra nordiska länderna. Det kan även finnas stora importföretag i vissa länder som sedan distribuerar vidare till Sverige vilket inte klassas som import och därför inte finns med i Tullverkets register. Även då kan det antas att

⁴ Bo Raattamaa, GS1 Sweden

varumarknaderna har stora likheter. Exempel på länder där sådana företag kan finnas är Tyskland och England. Om antagandet stämmer behöver varor från länder som förmodas ha en annorlunda varumarknad, exempelvis ”Östeuropa”, inte prioriteras lika högt i arbetet med Rapex i Sverige⁵.

När en vara Rapex-notifieras kan uppgifter om ytterligare destinationsländer anges (se Bilaga 1 - Notifikationsblankett). Om Sverige finns angivet som destinationsland distribuerar Konsumentverket vidare informationen till ansvarig myndighet och för att få veta vilka åtgärder denna myndighet vidtar, ska berörd myndighet skriva en så kallad Rapex-reaktion. Om anledningen till Rapex-anmälningen är kemisk risk är det Kemikalieinspektionen som kontaktas av Konsumentverket. Kemikalieinspektionen kan även reagera på Rapex-notifikationer i veckorapporten utan att Konsumentverket har påpekat det.

Figur 8. Antalet Rapex-notifikationer (kemisk risk) som olika länder har gjort mellan år 2005-2009.

1.6 Bildigenkänning

Bildigenkänning är en relativt ny teknik som går ut på att ett datorprogram känner igen karaktäristika, exempelvis form och färg, från en bild och sedan letar upp liknande bilder på Internet. Många Rapex-notifikationer innehåller en bild på varan och tanken är att samma produkt ska kunna hittas via exempelvis ett företags hemsida.

I dagsläget finns ett webbaserat bildigenkänningsprogram, Gazopa, i en testversion. Detta program fungerar som en sökmotor där den bild som eftersöks laddas upp på sidan och programmet letar efter liknande bilder.

⁵ Lena Bäcklund, Konsumentverket

1.7 Enkätundersökning

Rapex är en EU-gemensam databas och används därför av alla medlemsländer. Hur de olika länderna använder den i det praktiska tillsynsarbetet finns det dock ingen sammanställning av. Med anledning av detta har en enkät utarbetats och skickats ut till nationella Rapex-kontakter och medlemmar i nätverket CLEEN (nätverk för kemikaliemyndigheter i EU).

Enkäten är webbaserad och har utformats så att den ska vara lätt att besvara. De flesta av de 15 frågorna är ja/nej- eller flervalsalternativ (se Bilaga 3). Den bakomliggande hypotesen är att Rapex inte används i så stor utsträckning för att en spåra vara utan mestadels för att göra egna notifikationer när den egna tillsynsmyndigheten hittar en vara med allvarlig risk. Detta är det sätt som svenska Kemikalieinspektionen hittills har arbetat på. Några av orsakerna till hypotesen tros vara resursbrist, att informationen inte anses värdefull och/eller okunskap om systemet. Detta undersöks i en fråga i enkäten hos de som inte använder Rapex i tillsynsarbetet. En annan hypotes är att myndigheter med mycket resurser fördelade till varuområdet använder Rapex i en större utsträckning eftersom det är relativt tidskrävande. Genom att koppla ihop frågor kan detta undersökas.

Svaren ger en översiktlig bild över hur Kemikalieinspektionens motsvarande myndigheter i andra EU-länder arbetar med varutillsyn och hur Rapex används. Svaren kan bidra till en utveckling av Kemikalieinspektionens varutillsyn. En sammanställning kommer att sändas tillbaka till deltagarna för att kommunicera resultatet och väcka mer intresse för dessa frågor.

2. Resultat

2.1 Ämnen i varor

En undersökning av de notifikationer som har gjorts (kemisk risk) på grund av innehåll av de utvalda ämnena har utförts och sammanställts i stapeldiagrammen nedan.

Undersökningen visade vilka typer av varor som respektive ämne förekommer i. I bakgrundsbeskrivningen (se Bilaga 2 – Ämnesbeskrivningar) till ämnena framkom även vilka material de förekommer i. Dessa resultat har sammanfattats och visas i Tabell 1. I följande avsnitt redovisas resultatet av Rapex-undersökningen för respektive ämne.

Tabell 1. Förteckning över de varor som har Rapex-notifierats mest frekvent på grund av innehåll av ett visst kemiskt ämne samt vilka material ämnena kan tänkas finnas i.

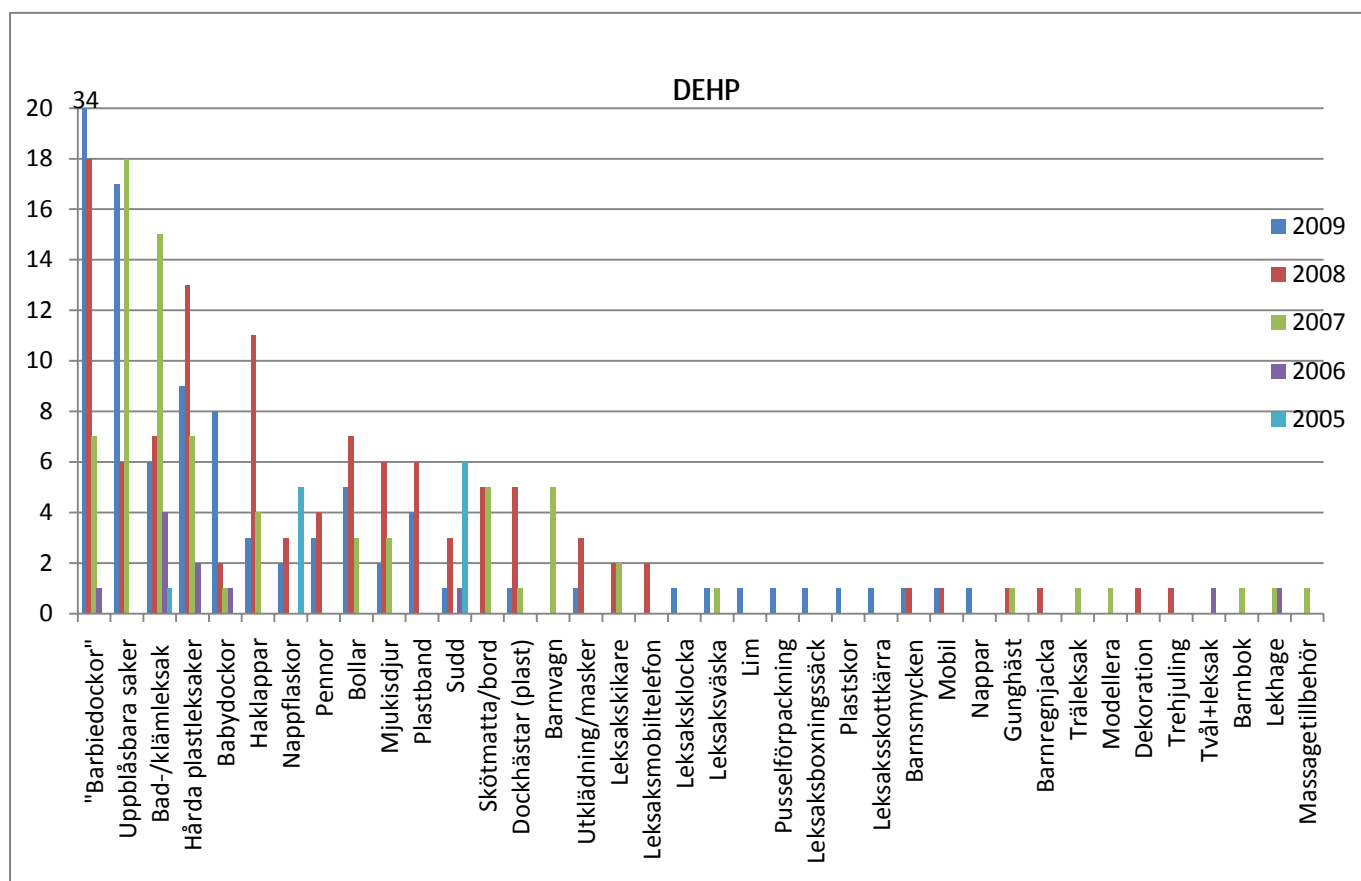
Ämne	Varor	Material
Ftalater	DEHP: "Barbiedockor", uppblåsbara leksaker, bad- och klämleksaker, hårda plastleksaker, haklappar, bollar mjukisdjur, radergummin DBP: "Barbiedockor", hårda plastleksaker, mjukisdjur BBP: Bad- och klämleksaker, babydockor, hårda leksaker DIDP: Hårda leksaker, "Barbiedockor", skötmattor DINP: "Barbiedockor", uppblåsbara leksaker, hårda plastleksaker, bad- och klämleksaker, haklappar, utklädningsmasker, bollar DNOP: Uppblåsbara leksaker, hårda plastleksaker, bad- och klämleksaker, skötmattor	PVC-plast, gummi, lösningsmedel
Bly	Träleksaker, leksaksbilar, hårda plastleksaker, kriter och färger, mjukisdjur, smycken	Plaster, metallegeringar, kristallglas, färger
Krom	Leksaksbilar, hårda plastleksaker, träleksaker, kriter och färger, handskar, skor, mjukisdjur	Metallegeringar, färger, läder, trä
Nickel	Smycken, kläder med metall detaljer, klockor	Metallegeringar
Kadmium	Plastförpackningar, leksaksboxningssäck, smycken	Metallegeringar, PVC-plast, färger
Toluen	Cykellagningskit, lim, sprayfärger, plastleksaker	Lösningsmedel
Nitrosaminer	Ballonger	Gummi
Dimetylfumarat	Skor, möbler	Textil
Azofärgämnen	Sjalar, handskar, dockor, kläder, underkläder, mjukisdjur, tatueringfärger	Textil, läder
Formaldehyd	Träleksaker (pussel), kläder, underkläder, skor	Trä, textil

2.1.1 Ftalater

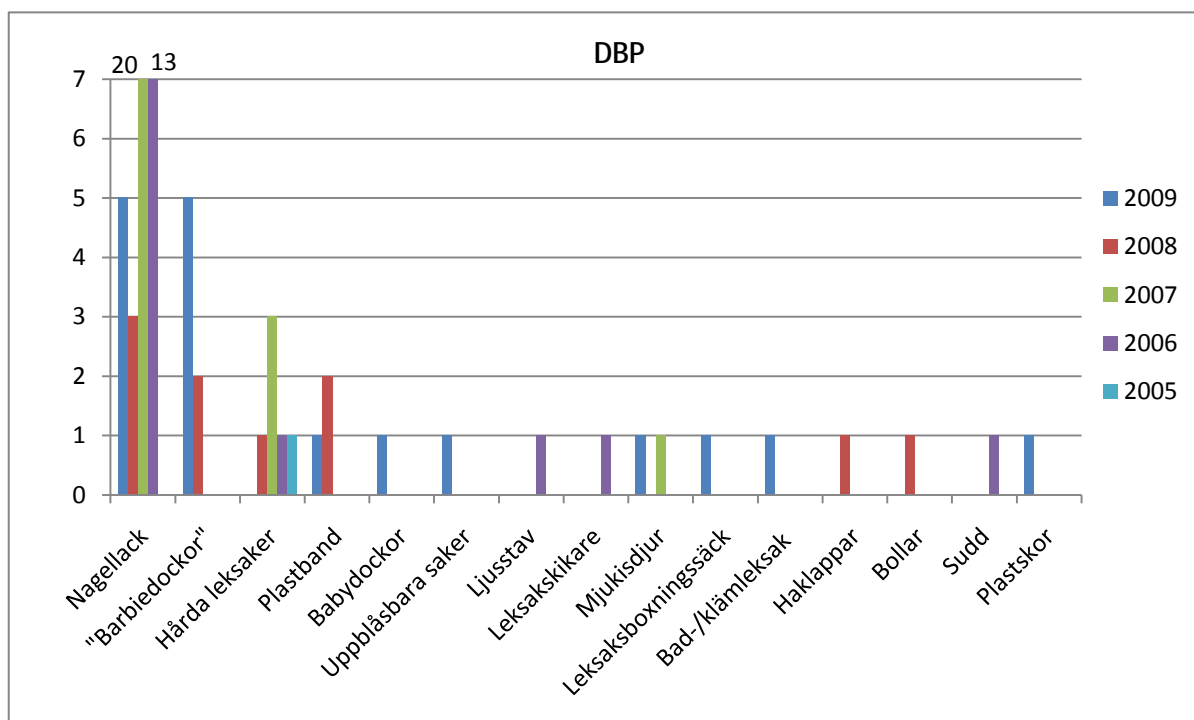
DEHP och DINP är de två ämnena som förekommer mest i varor som Rapex-anmälts på grund av kemisk risk mellan år 2005 och 2009. De produkter där ftalater förekommer är framför allt leksaker och barnavårdsartiklar av mjuk plast. Dockor av typen "Barbiedockor" är vanligt förekommande men även lite mjukare, större "babydockor". DEHP, DINP och DNOP hittas ofta i uppblåsbara leksaker som simringar och dylikt. Även mindre badleksaker och klämleksaker notifieras ofta på grund av ftalatinnehåll.

Exempel på andra leksaker där ftalater har hittats relativt ofta är i diverse hårda plastleksaker, bollar, mjukisdjur och utklädningsmasker. Barnvårdsartiklar där ftalater har notifierats är bland annat skötmattor/-bord, haklappar, nappar, nappflaskor och barnvagnar.

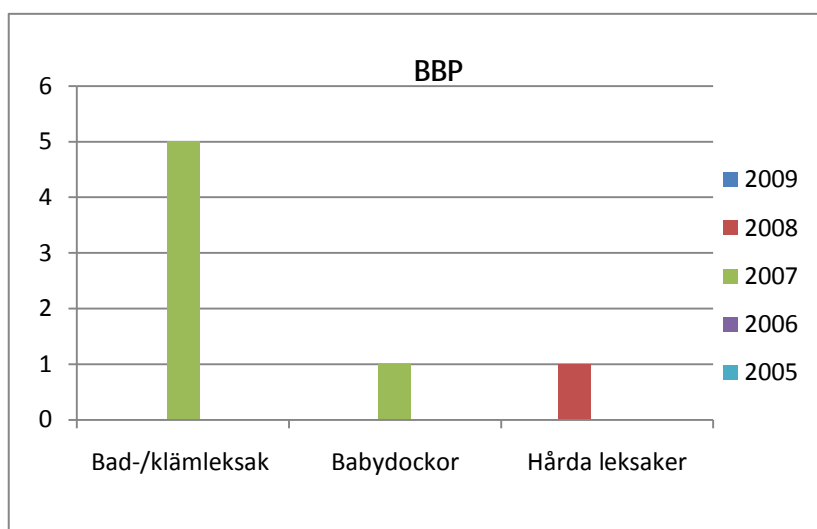
I Figur 9 - Figur 14 nedan visas fördelningen av de sex olika ftalaterna i olika varutyper som erhållits genom sökning på respektive ftalats kemiska namn i Rapex.

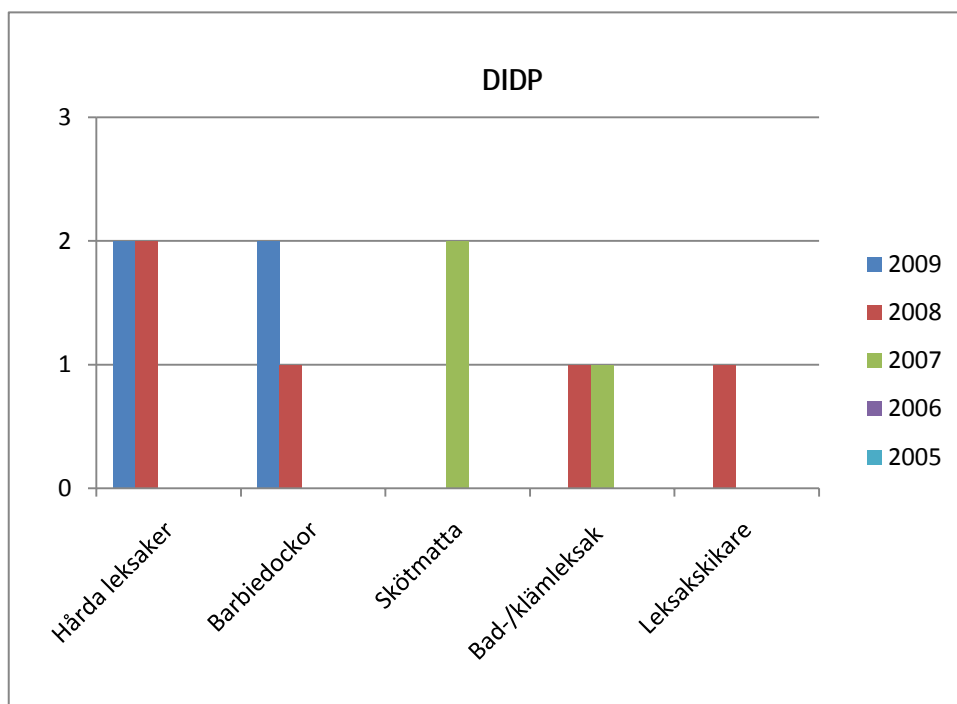
Figur 9. Fördelningen av DEHP i olika sorters varor under år 2005-2009.

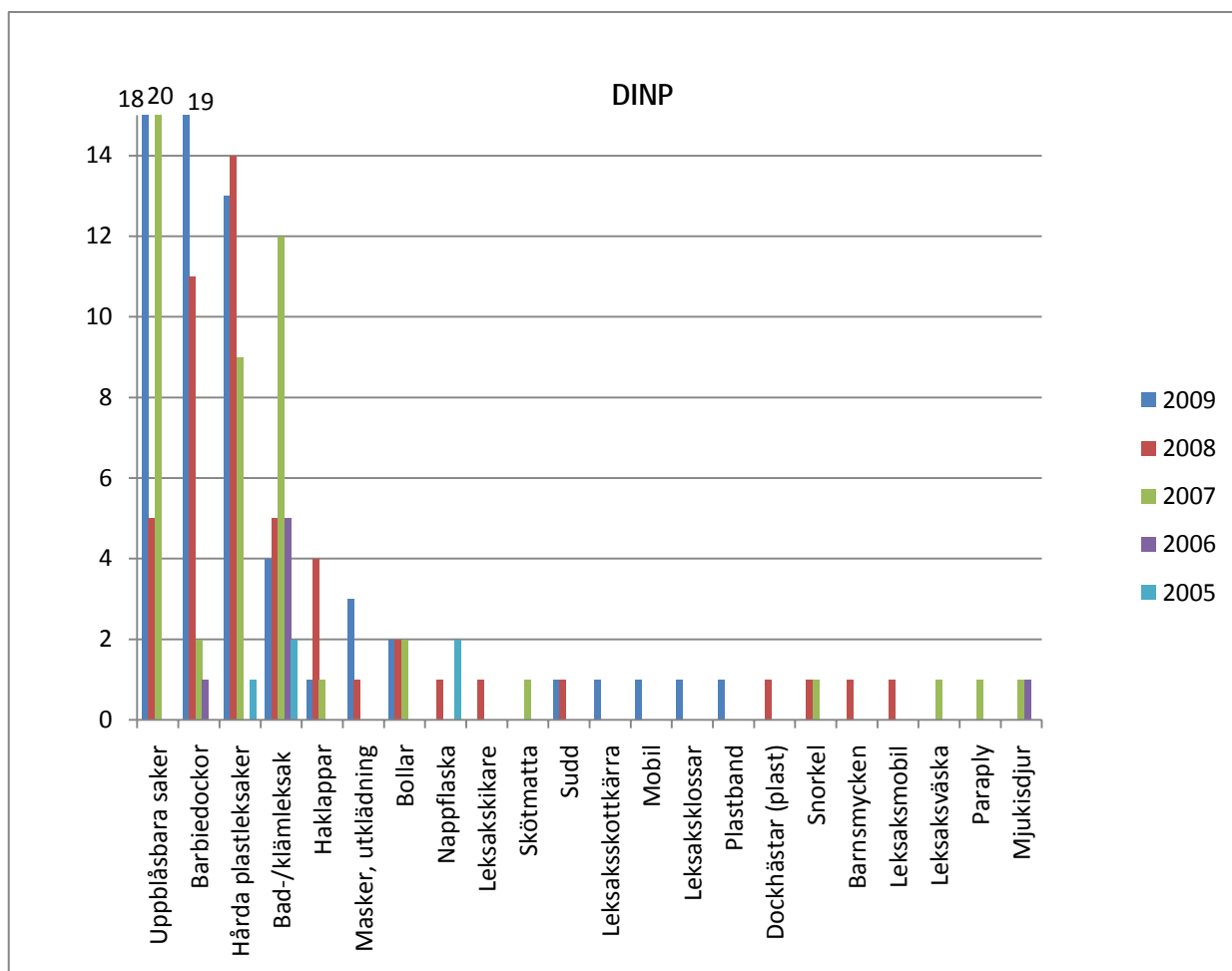
Figur 10. Fördelningen av DBP i olika sorters varor under år 2005-2009.

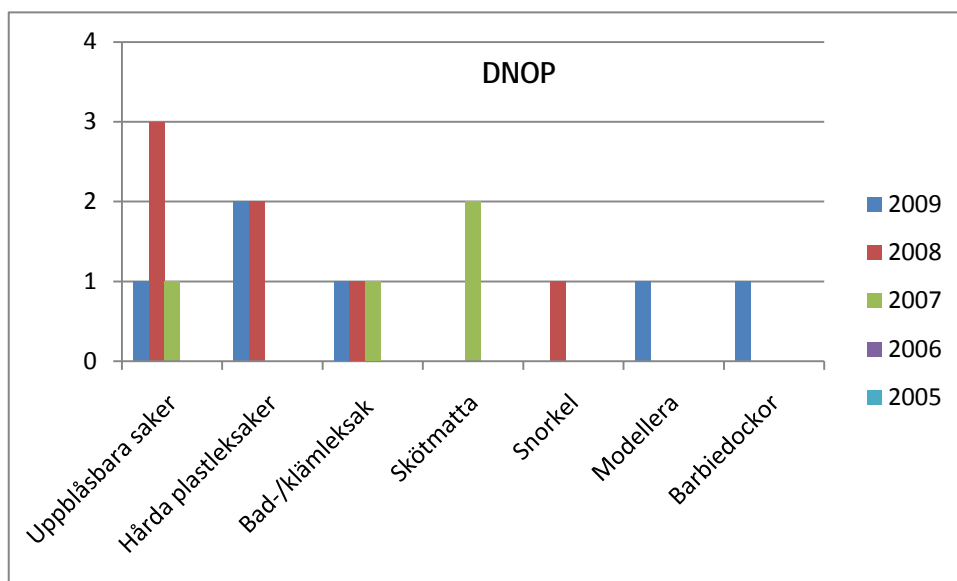
Figur 11. Fördelningen av BBP i olika sorters varor under år 2005-2009.

Figur 12. Fördelningen av DIDP i olika sorters varor under år 2005-2009.

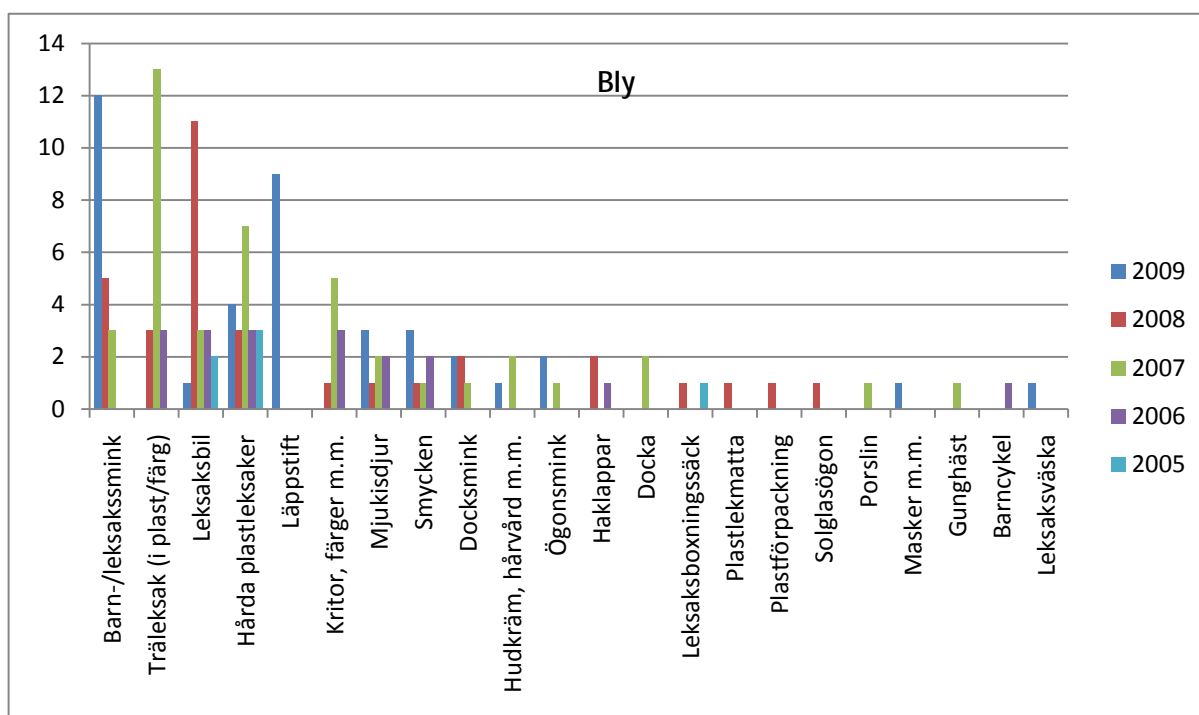
Figur 13. Fördelningen av DINP i olika sorters varor under år 2005-2009.

Figur 14. Fördelningen av DNOP i olika sorters varor under år 2005-2009.

2.1.2 Bly

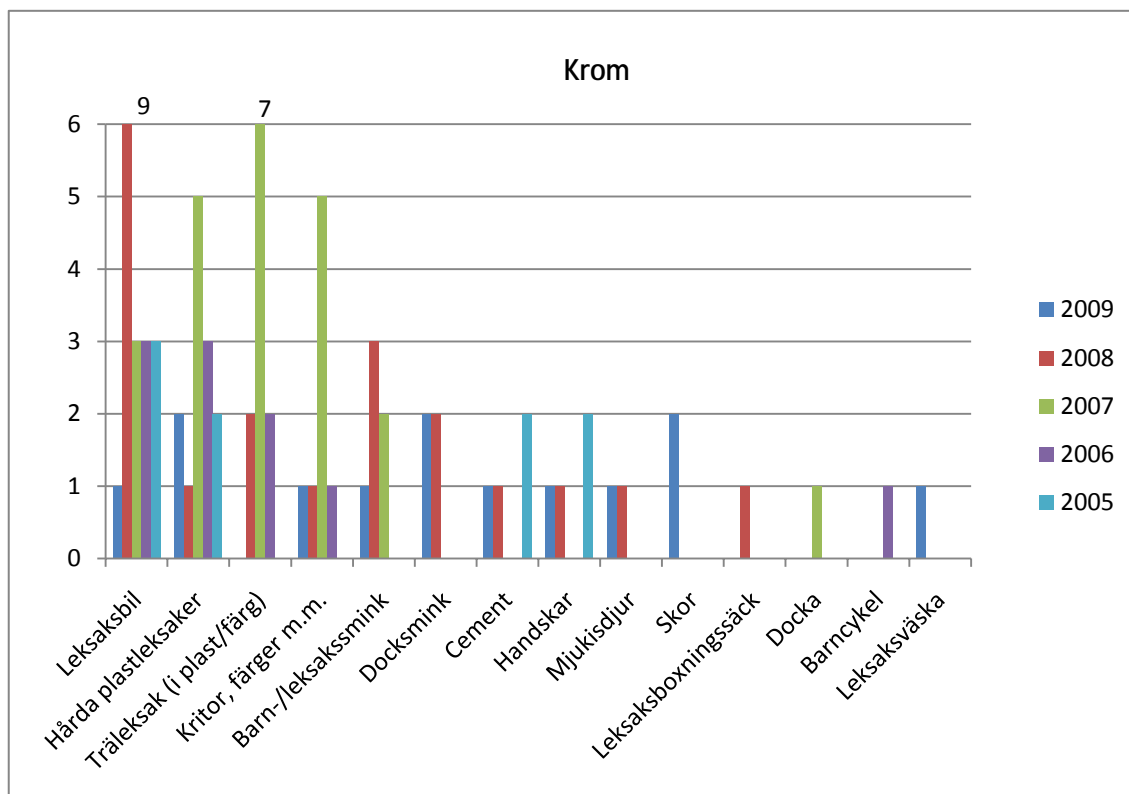
Bly är den vanligaste förekommande metallen i varor som Rapex-notifierats på grund av kemisk risk. Genom sökning på bly i Rapex har de varor som har Rapex-anmälts på grund av kemisk risk med anledning av blyinnehåll identifierats. Dessa är framförallt leksaker och kosmetika (se Figur 15). Vanligt förekommande leksaker är träleksaker med plast eller färg som innehåller bly, leksaksbilar och andra hårda plastleksaker, kriter och målarfärger samt mjukisdjur. Av kosmetikan är det framförallt smink avsett för barn och/eller dockor som har notifierats.

Figur 15. Diagram över blyförekomsten i olika typer av Rapex-notifierade varor under år 2005-2009.

2.1.3 Krom

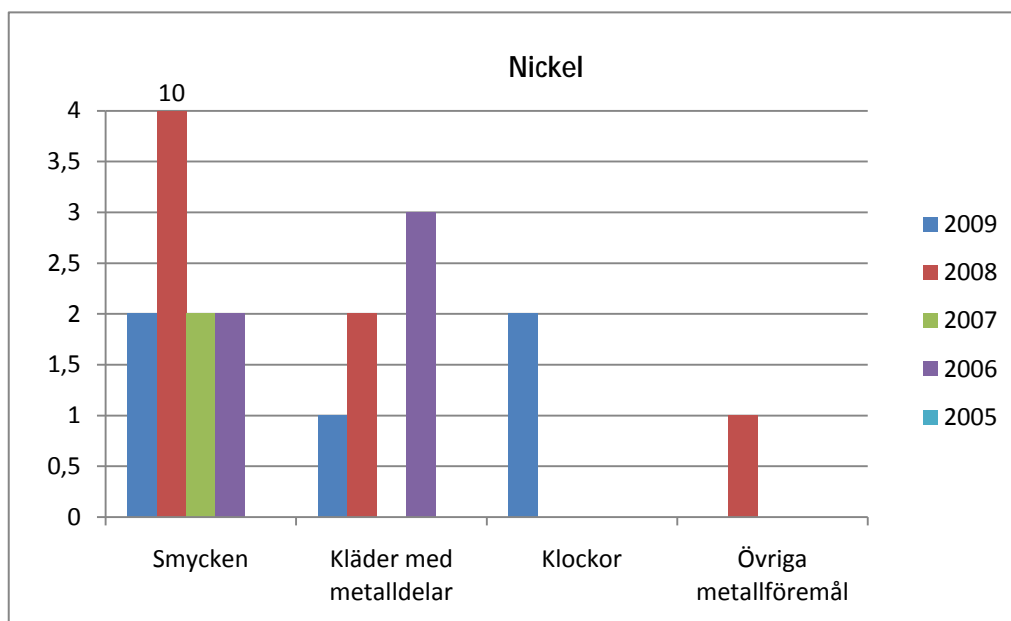
Krom är den näst vanligaste (efter bly) förekommande metallen i Rapex-anmälda varor som notifierats på grund av kemisk risk. Genom sökning på krom i Rapex har olika varutyper med krominnehåll identifierats (se Figur 16). Kromet finns framför allt i plast och/eller färg på leksaker så som leksaksbilar, träleksaker och andra hårda plastleksaker. Det förekommer även relativt ofta i kriterier och färger och kosmetika. Läderprodukter som handskar och skor har också Rapex-anmälts på grund av krominnehåll.

Figur 16. Rapex-notifierade varor på grund av krominnehåll under år 2005-2009.

2.1.4 Nickel

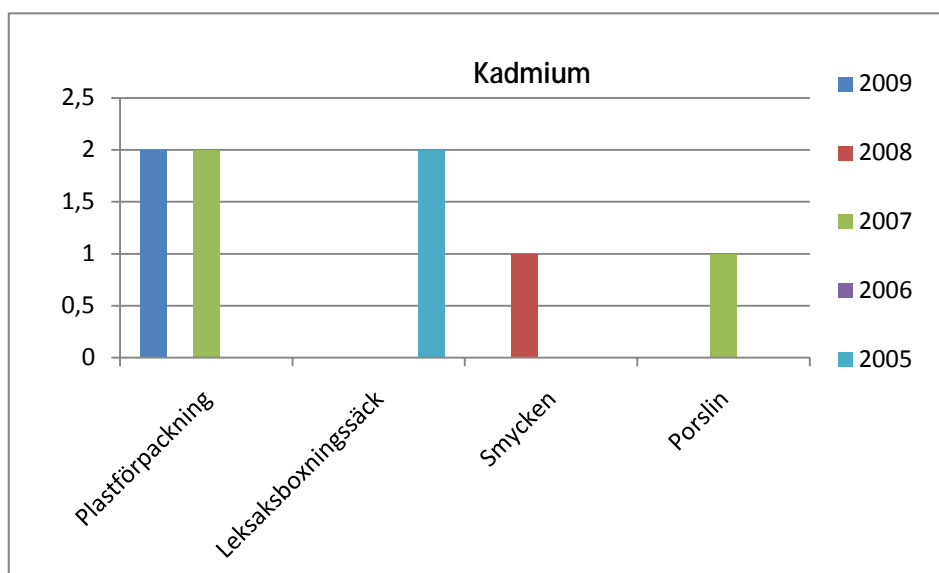
En sökning i Rapex på nickel visar vilka varor som bedöms utgöra en kemisk risk på grund av nickelinnehåll (se Figur 17). I Rapex-notifierade varor förekommer nickel mestadels i metalldelar på kläder samt i smycken som örhängen, halsband, ringar och klockor.

Figur 17. Förekomsten av nickel i Rapex-anmälda varor under år 2005-2009.

2.1.5 Kadmium

I Figur 18 visas vilka varutyper i Rapex som innehåller kadmium enligt en sökning på kadmium i databasen. Det kadmium som har återfunnits i Rapex-anmälda varor har mestadels hittas i plastmaterial som i plastförpackningar och i leksaksboxningssäckar av artificiellt läder. Det finns även en notifikation vardera om kadmium i smycken respektive i tallriksporslin.

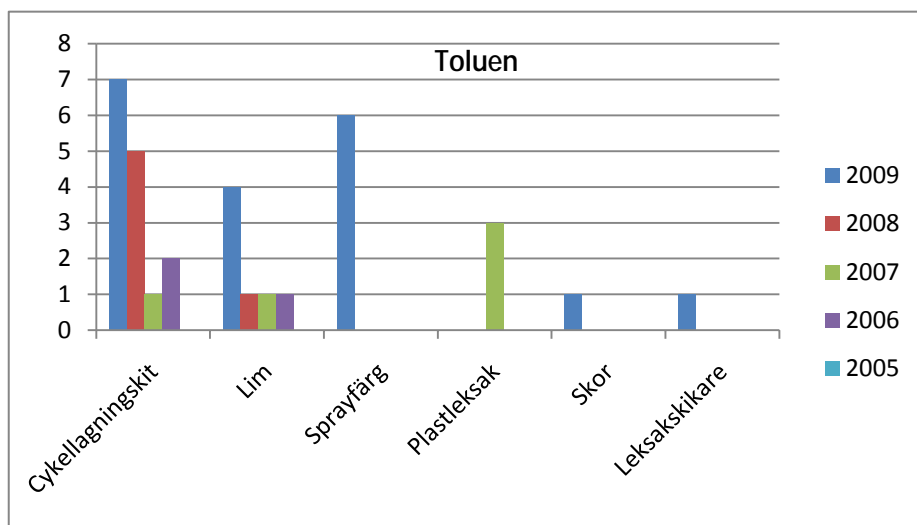

Figur 18. Diagram över kadmiumförekomsten i Rapex-notifierade varor under år 2005-2009.

2.1.6 Toluén

Genom en sökning i Rapex på toluén har ett diagram (Figur 19) erhållits som visar vilka varutyper som innehåller toluén. Varor som har Rapex-anmälts på grund av toluéninnehåll är främst cykellagningskit, limmer och sprayfärger där toluén ingår som

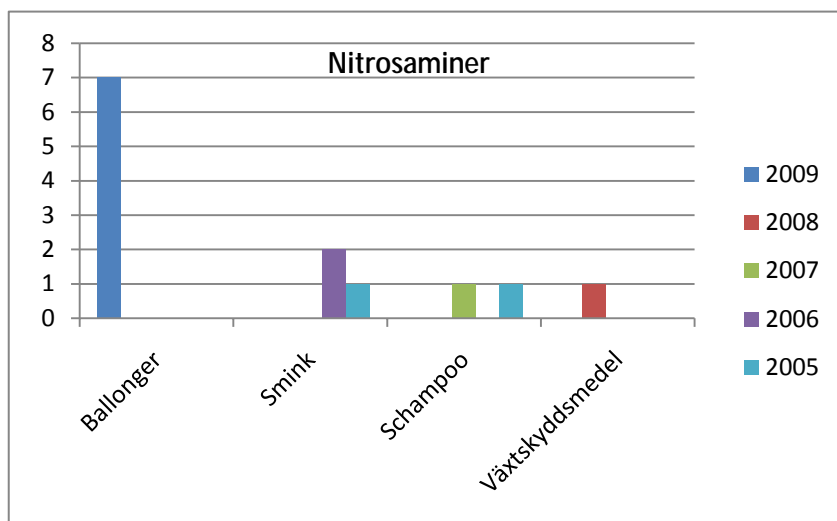
lösningsmedel. Det finns även notifikationer om plastleksaker, skor och en leksakskikare.

Figur 19. Diagram över varor som Rapex-notifierats på grund av tolueninnehåll under år 2005-2009.

2.1.7 Nitrosaminer

I Rapex-notifierade varor har nitrosaminer framför allt hittats i ballonger där det finns i gummit. Det finns även anmälningar om nitrosaminer i viss kosmetika och i växtskyddsmedel (se Figur 20).

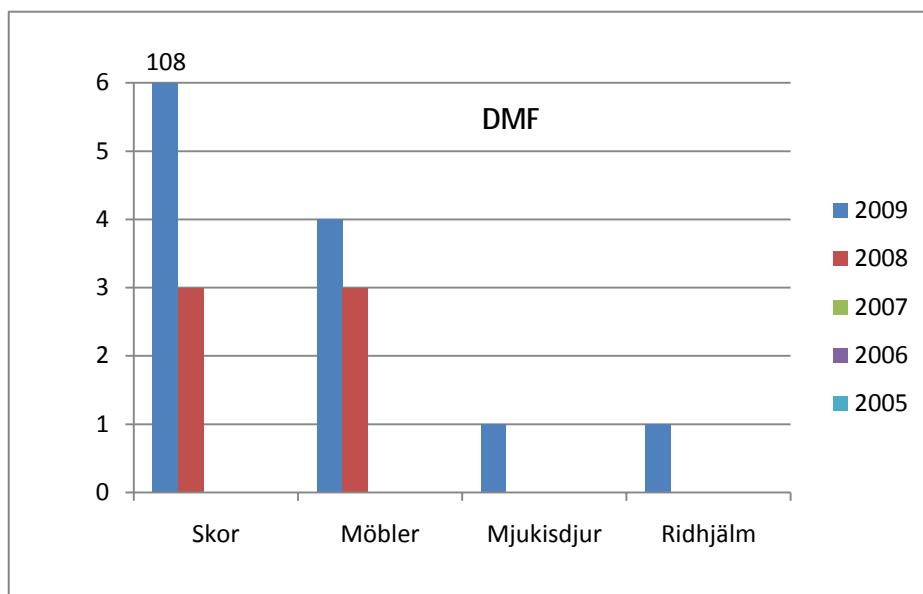

Figur 20. Diagram över varor som Rapex-notifierats på grund av innehåll av nitrosaminer under år 2005-2009.

2.1.8 Dimetylfumarat

I Rapex-databasen är övervägande delen varor som notifierats på grund av dimetylfumaratinnehåll skor. Det finns även ett fåtal anmälningar om möbler, mjukisdjur och en ridhjälm, se Figur 21. Dimetylfumarat är ett relativt nytt ämne i Rapex-databasen med första notifikationen under 2008 och betydligt fler under 2009. Detta beror på att

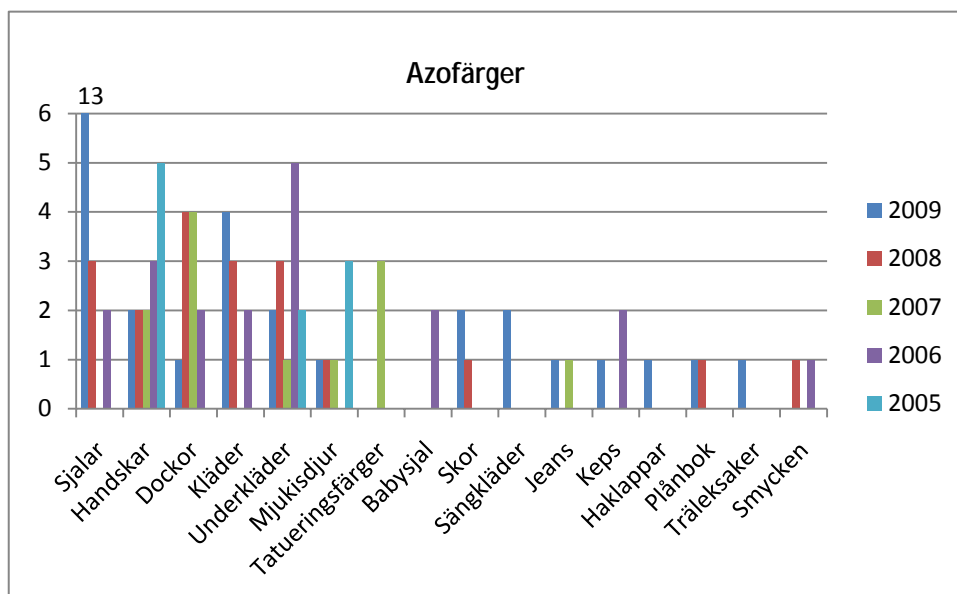
ämnet har uppmärksammat under senare år och att ny lagstiftning har kommit som begränsar användningen av det.

Figur 21. Fördelning av dimetylfumaratinnehållande varor i Rapex i olika varutyper under år 2005-2009.

2.1.9 Azofärgämnen

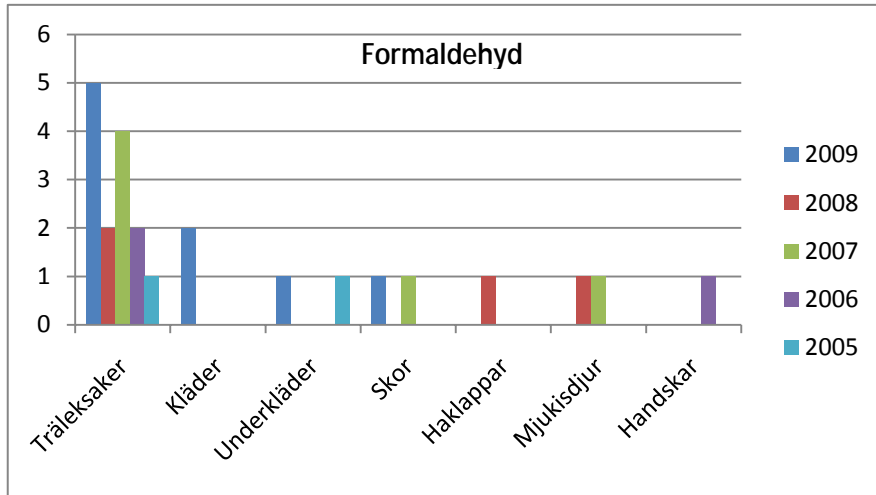
I Rapex-databasen finns flera olika sorters varor med förbjudna azofärgämnen notifierade mellan år 2005 och 2009 (se Figur 22). Mest förekommande är sjalar men även handskar, dockor, kläder, underkläder och mjukisdjur finns anmälda flertalet gånger. Förutom dessa finns även varor som tatueringsfärger (kemisk produkt), babysjalar, skor, sängkläder, jeans, kepsar, haklappar, plånböcker, träleksaker samt smycken notifierade ett fåtal gånger.

Figur 22. Diagram som visar vilken typ av Rapex-anmälda varor azofärgämnen har hittats i under åren 2005-2009.

2.1.10 Formaldehyd

I Rapex förekommer formaldehyd främst i träleksaker som pussel. Andra varor som notifierats på grund av formaldehydförekomst är kläder, underkläder, skor, haklappar, mjukisdjur samt handskar. Förekomsten visas i Figur 23.

Figur 23. Diagrammet visar de varor som Rapex-notifierats på grund av formaldehydinnehåll under år 2005-2009.

2.2 Tullverket

För att undersöka hur informationen i Tullverkets system skulle kunna sammankopplas med informationen från Rapex-databasen skickades en begäran enligt Tullagen 11 kap 6 § till Tullverket. Där listades nio utvalda Rapex-varor med kemisk risk med tillverkare och/eller exportör från den utvidgade Rapex-informationen angiven. Varorna fick även en föreslagen varukod för att lättare kunna identifieras. Alla nio varor hade notifierats av länder som kan antas (se sökstrategin Notifieringsland) ha en liknande varumarknad som den svenska och det därför är intressant att se om de även har kommit in i Sverige.

De nio varorna hade i den utvidgade Rapex-informationen sammanlagt tolv företagsuppgifter om tillverkare/exportörer. Av dessa hittade Tullverket sex stycken i sitt register över exporterande företag till Sverige under 2009/2010. Tullverkets svar innehöll uppgifter från tulldeklarationer om alla varor som hade exporterats till Sverige av dessa företag under 2009/2010. Svaret innehöll även information om tull-ID, taxeringsdag, avsändare (exportör), avsändarland, deklarants organisationsnummer, deklarants namn, antal kollin, varukod, ursprungsland, statistiskt värde, nettovikt samt varubeskrivning för varje vara.

I Tabell 2 nedan visas resultaten av uppgiftsbegäran. I den första kolumnen anges vad för typ av vara från Rapex som tillverkar-/exportörsuppgifter hämtades från. Den andra tabellen anger vad för roll de angivna företagen hade i Rapex-informationen. Den tredje kolumnen visar om företaget återfanns i tulldeklarationer hos svenska Tullverket under 2009/2010. Om så var fallet beskrivs i kolumn fyra och fem hur många deklarerade där denna tillverkare/exportör förekommer samt vilken typ av vara som anges i varubeskrivningen. I flera fall har Tullverkets sökning på företagsnamn gett flera olika

alternativ. Då har de som är mest troliga att överensstämna med företaget i Rapex-notifikationen valts.

Tabell 2. Resultatet av uppgiftsbegäran från Tullverket.

Rapex-vara	Tillv./exp.	Export 09/10?	Antal deklamationer	Varubeskrivning
Uppblåsbar stol	Tillv.	Ja	1	Badboll
	Exp.	Nej		
Träpusselspel	Tillv. + exp.	Ja	2	Metallpussel, pussel
Sjal	Exp.	Ja	4	Sjalar
Plastleksaker	Tillv.	Nej		
	Exp.	Nej		
Leksaksbilar	Tillv.	Nej		
Mjukisdjur	Tillv.	Ja	2	Leksaker, mjuka leksaker
	Exp.	Ja	1	Skrivset
Plånbok	Tillv. + exp.	Ja	1565	Väskor, plånböcker m.m.
Ballonger	Tillv.	Nej		
Barnhandväska	Exp.	Nej		

2.3 Streckkoder

I flera Rapex-notifikationer anges streckkoder från en vara. Genom att söka i Gepir-databasen på GS1:s hemsida kan det verifieras om koden är korrekt. Om koden ger en träff i databasen med kontaktuppgifter till företag kan en sökning på www.prisjakt.se utföras för att se om varan finns hos en svensk återförsäljare.

För att få så aktuella varor som möjligt undersöktes Rapex-notifikationer (alla risker) från vecka 7 2010. Bland de totalt 73 notifikationerna fanns 35 varor som innehöll uppgifter om streckkod. Av dessa 35 streckkoder var det 15 stycken som fanns i Gepir-databasen. Ingen av dessa 15 gav ett positivt utslag i sökning på Prisjakt-hemsidan.

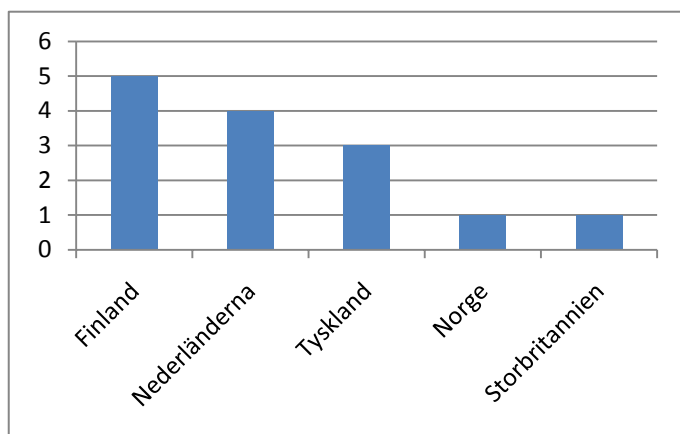
De varor som har fått en GS1-kod (EAN-streckkod) av ett svenskt företag börjar med siffrorna 73. För att undersöka dessa har tio stycken streckkoder som börjar med 73 från Rapex-notifikationer (2009) valts ut och sökning har gjorts i Gepir-databasen. Ytterligare sökning på www.prisjakt.se gjordes på dem med positivt resultat i Gepir-sökningen.

Av de totalt tio streckkoderna som inleddes med 73 i Rapex-notifikationer från år 2009 var det nio stycken som gav en träff i Gepir-databasen och kontaktuppgifter till företag. Ingen av dessa gav dock träff vid sökning på Prisjakts hemsida.

2.4 Notifieringsland

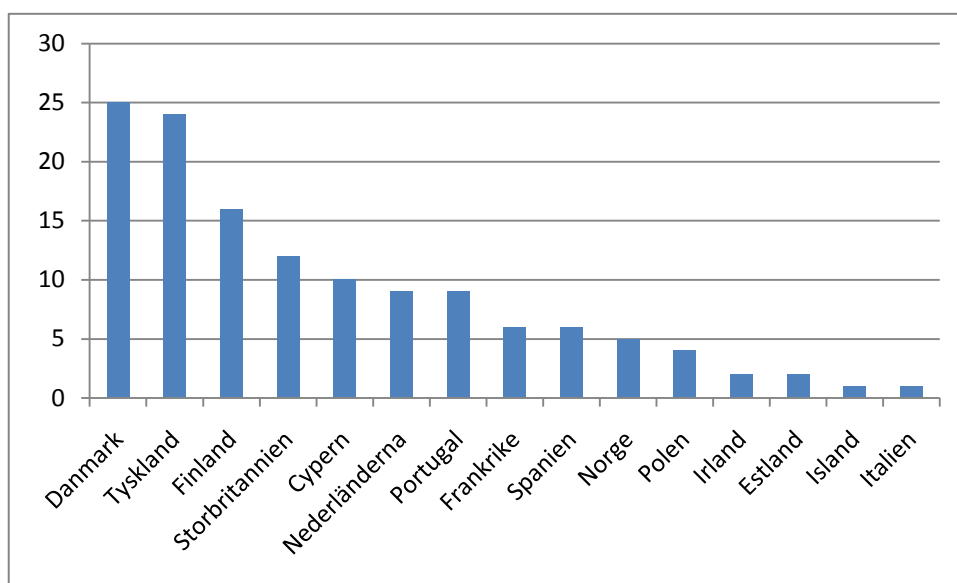
För att få en bild över i vilka länder liknande varor finns på marknaden har Rapex-notifikationer med Sverige angivet under "Destinationsländer" undersökts. Det finns relativt få notifikationer med denna uppgift och för kemisk risk finns endast 14

notifikationer (se Figur 24). Dessa är fördelade på fem länder: Finland, Nederländerna, Tyskland, Norge och Storbritannien.

Figur 24. Antalet Rapex-notifikationer (kemisk risk) med Sverige som ytterligare destinationsland.

För att få ett bredare underlag har även de notifikationer för alla risker och Sverige som destinationsland undersökts och resultatet visas i Figur 25. De länder som förekommer mest (fler än tio gånger) är Danmark, Tyskland, Finland och Storbritannien.

Figur 25. Antalet Rapex-notifikationer (alla risker) med Sverige som ytterligare destinationsland.

2.5 Bildigenkänning

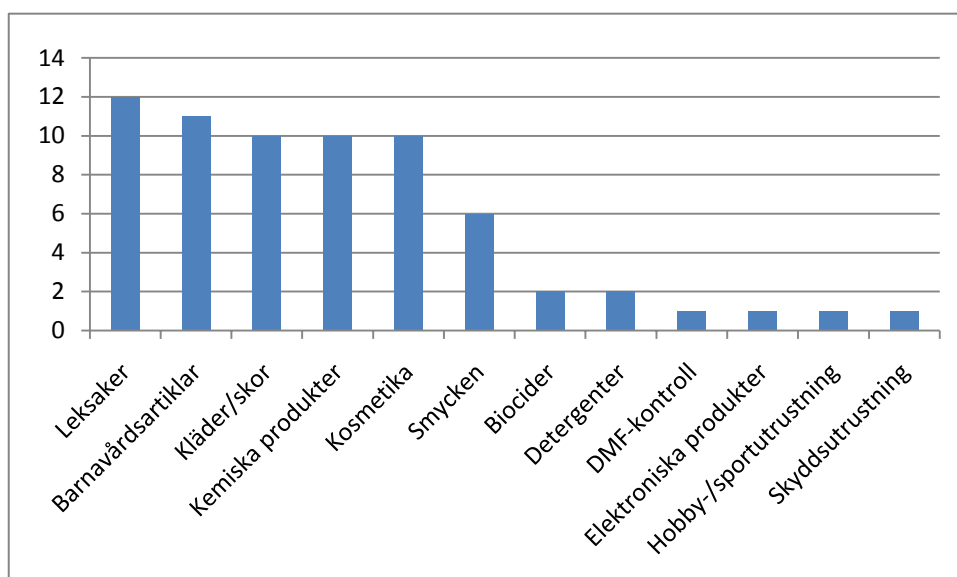
För att undersöka hur sökstrategin Bildigenkänning fungerar har en undersökning där tio bilder på Rapex-notifierade varor (kemisk risk) laddades upp på sökmotorn Gazopa. De varor som valdes hade karaktäristiskt utseende vilket underlättar sökningen. Dock gav ingen av bilderna ett resultat där samma eller ens liknande produkt återfanns.

2.6 Enkätundersökning

En databaserad enkät skickades ut till olika myndigheter i EU-länder som arbetar med kemikaliefrågor och 16 svar inkom. Resultatet behandlas anonymt.

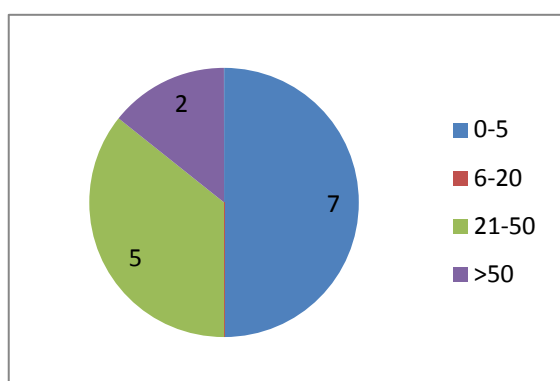
Den första frågan handlade om hur stor del av myndighetens arbete som lades ner på konsumentvaror med kemiska risker. Svaret var väldigt varierande, från mindre än 1 % upp till 75 %. Medelvärdet var ca 28 %.

I fråga 2 efterfrågades vilka sorters varor som prioriterades i myndighetens arbete med varutillsyn och resultatet visas i Figur 27. Leksaker, kläder/skor, kemiska produkter, barnavårdsartiklar, kosmetika, smycken samt hobby-/sportutrustning fanns som färdiga alternativ medan de övriga fylldes i av deltagaren själv. Mest frekvent prioriteras leksaker, barnavårdsartiklar, kläder/skor, kemiska produkter och kosmetika men även smycken är vanligt förekommande.

Figur 26. Diagram som visar antalet enkättagare som prioriterar olika varutyper i myndighetens arbete.

I den tredje frågan undersöktes hur många Rapex-notifikationer med kemisk risk (uppskattningsvis) som respektive myndighet hade gjort under 2009 och resultatet visas i Figur 28. Av 15 svar var 0-5 notifikationer vanligast följt av 21-50 notifikationer.

Figur 27. Antal myndigheter som har gjort ett visst antal Rapex-notifikationer på grund av kemisk risk under 2009.

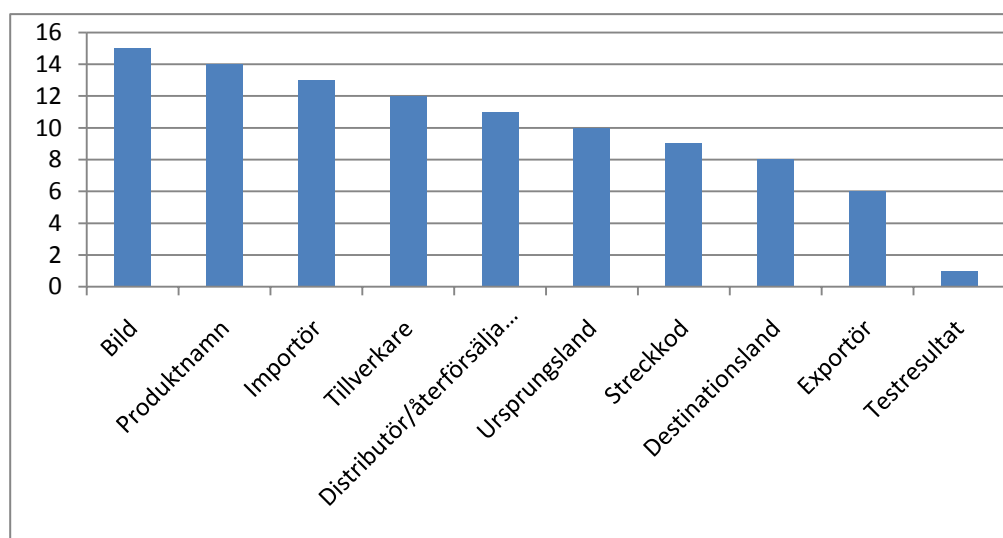
I fråga 4 ställdes frågan om Rapex används i myndighetens arbete (förutom att göra egna notifikationer) som ett redskap för att spåra varor med kemisk risk. På denna fråga svarade alla 16 deltagare Ja.

Om deltagaren svarade Ja på föregående fråga undersöktes i fråga 5 om Rapex användes för att spåra specifika varor med kemisk risk och alla utom en svarade Ja på denna fråga.

Fråga 6 var ställd: ”Används information i Rapex för att identifiera generella varukategorier med kemisk risk?” och resultatet var även här Ja från alla deltagare.

I fråga 7 frågades om informationen i Rapex har använts med framgång för att spåra en specifik vara och 14 av 16 deltagare svarade Ja och två deltagare svarade Nej.

Den åttonde frågan handlade om vilken information från Rapex som används vid spårning av varor. Resultatet visas i Figur 29 där alla alternativ förutom ”Testresultat” fanns färdiga. Svartalernativet ”Bild” var det som flest deltagare angav men även produktnamn, importör, tillverkare, distributör/återförsäljare, ursprungsland, streckkod och destinationsland förekom i fler än hälften av enkätsvaren.

Figur 28. Diagram som visar hur många deltagare som angav att olika typer av Rapex-information används vid spårning av varor.

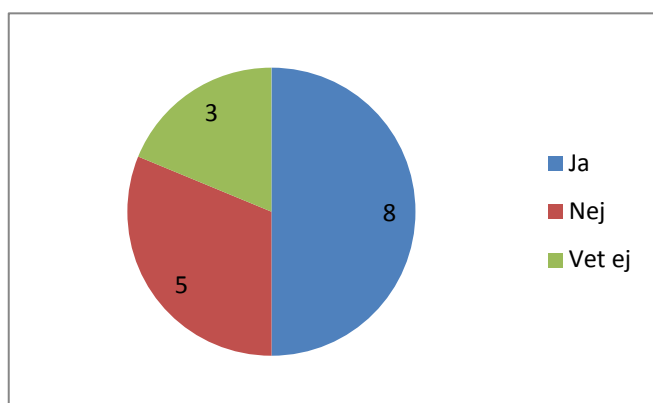
Fråga 9, ”Varför används inte Rapex i tillsynsarbetet?” skulle besvaras om det tidigare hade angivits att Rapex inte användes av myndigheten i det avseendet i fråga 4. Men eftersom alla enkätmedlemmar svarade Ja på fråga 4 svarade ingen på fråga 9.

I fråga 10 efterfrågades vilka fördelarna med Rapex ansågs vara och förutom tre färdiga alternativ fanns det möjlighet att skriva egna svar. 15 deltagare tyckte att en av fördelarna var att det är ett snabbt sätt att kommunicera om farliga varor med andra medlemsländer. 14 stycken ansåg att information i Rapex enkelt kunde användas för att spåra varor. Dessutom tyckte sju deltagare att det var ett lätt sätt att se vad andra medlemsländer arbetar med när det gäller varor med kemisk risk. Två deltagare skrev egna svar vilka

lydde ”Inga fördelar, det är bara det systemet som vi måste använda” och ”kontrollen blir mer verkningsfull”.

Fråga 11 var ”Saknas någon information i Rapex som kunde göra systemet med användbart?” och svaret angavs i fritext. Flera deltagare skrev förslag: detaljerad distributionslista, varukod, avancerad sökmotor, mer detaljerade bilder samt riskdömning enligt ny Rapex-vägledning.

På fråga 12, ”Finns det en ambition vid myndigheten att använda Rapex mer i framtiden?”, fanns svarsalternativen Ja, Nej och Vet ej. Resultatet i Figur 30 visar att det hos flera (8 av 16) finns en sådan plan.

Figur 29. Svaren på frågan om det finns en ambition hos myndigheten att använda Rapex mer i framtiden.

Fråga 13 var ställd ”Finns det samarbete mellan tullmyndigheterna och er myndighet rörande produktsäkerhet och konsumentprodukter?”. 14 enkättagare svarade Ja och två stycken svarade Nej.

I fråga 14 undersöktes om myndigheten använder streckkoder för att spåra varor. Av de 16 enkättagarna svarade tio Ja och sex stycken svarade Nej.

I slutet av enkäten fanns det möjlighet att ge övriga kommentarer. En av dessa var att Rapex inte är användbart längre på grund av det stora antal notifikationer om varor som inte finns på landets egen marknad. Det påpekades att det finns för lite resurser att hinna följa upp att notifikationer utan endast de med känt produktnamn eller som det fanns indikationer på att det fanns på landets marknad följdes upp. Dessutom beskrevs det att tullmyndigheterna stoppade många produkter vid landets gräns men att det inte fanns resurser att göra Rapex-notifikationer om alla dessa. En annan kommentar var att artikel 12-notifikationer borde innehålla en riskbedömning så att det kan verifieras att varan verkligen utgör en allvarlig risk för konsumenters hälsa och säkerhet. En enkättagare kommenterade att myndigheten i framtiden ska gå över till att använda ett annat system, ICSMS, för kemiska produkter.

3. Diskussion

3.1 Sökstrategier

3.1.1 Ämnen i varor

Varor är ofta komplext sammansatta produkter bestående av många olika material och kunskapen om vilka kemiska ämnen som ingår är ofta begränsad. Genom att undersöka i vilka Rapex-notifierade varor ett antal utvalda ämnen har återfunnits har riskgrupper kopplade till varje ämne kunnat identifieras. Detta resultat kan användas i framtida tillsynsinsatser när varugrupper ska väljas.

3.1.2 Tullverket

Resultatet av uppgiftsbegäran från Tullverket angående nio Rapex-notifierade varor visar att det går att återfinna tillverkare och/eller exportörer i Tullverkets register över tulldeklarationer. Ibland kan det dock finnas en osäkerhet om det är rätt företagsnamn eftersom namnet angivet i tulldeklarationer inte alltid överensstämmer med det som har finns i den utvidgade Rapex-informationen. För att reda ut detta kan varubeskrivningen användas för att se om det är samma typ av varor som den i Rapex som har exporterats till Sverige.

Även om det inte är en exakt likadan vara som har notifierats i Rapex och som har exporterats till Sverige kan det finnas skäl att uppmärksamma den. I fallet med en Rapex-notifierad uppblåsbar stol fanns till exempel en uppblåsbar badboll från samma tillverkare. Då kan det vara troligt att samma material har använts vid tillverkning och samma kemiska risk, i det här fallet ftalater, kan misstänkas.

Från Tullverket erhålls även uppgifter om vem som har deklarerat varan i Sverige. Detta kan användas för att kontakta distributörer och återförsäljare i de fall där det finns behov av att följa upp informationen.

I begäran till Tullverket lämnades förslag på varukoder för varan som kunde vara relevanta enligt Taric-systemet. Men eftersom osäkerheten om vad deklaranten valt för varukod är stor valde Tullverket att söka på alla varukoder. Detta ökar sökningens omfattning och täcker in fler varor men gör den även mer tidskrävande vilket kan utgöra ett problem.

En nackdel med denna sökmetod är att det kan vara tidskrävande att ta fram relevanta uppgifter, både för Tullverket och för Kemikalieinspektionen. Detta gäller speciellt när det finns många tulldeklarationer som matchar Tullverkets sökning på företagsnamn. I fallet med plånboken erhöles till exempel 2115 tulldeklarationer med tillverkare och exportör angiven under 2009 och 2010. Av dessa bedömdes 1565 stycken vara från samma företag som nämndes i Rapex-informationen.

I nuläget (februari 2010) pågår ett projekt i EU där ett antal medlemsländer ska ta fram arbetsformer som ska underlätta samarbetet mellan tullmyndigheter och marknadskontrollmyndigheter i respektive land. Under ett inledande möte har även Rapex nämnts och det påpekades att informationen i notifikationerna inte är av den form som är

användbar för tullmyndigheterna. Eftersom import från tredje land är den största källan till varor med kemisk risk i Europa är det viktigt att samarbetet mellan tullmyndigheter och marknadskontrollmyndigheter fungerar väl.

3.1.3 Streckkoder

Undersökningen om streckkoder visar att det i många fall finns streckkoder till varorna i Rapex-notifikationer men att det ofta inte går att spåra företaget med hjälp av sökning i Gepir-databasen på GS1:s hemsida. Detta kan bero på flera orsaker, bland annat är det ofta fel antal siffror angivna. En GS1-kod innehåller för det mesta 13 siffror och om fler eller färre är angivna ger det inget resultat i en Gepir-sökning. Anledningen till att fel antal siffror är angivet är troligen misstag vid notifikationskrivande men det kan även tänkas att det inte är en riktig GS1-kod. Andra orsaker till varför en kod inte ger en träff i Gepir kan vara att företaget har upphört, att det är en amerikansk kod, att det inte är tillåtet att dela sådan information i det landet eller att det är en påhittad kod. Att ingen av de 15 varorna med giltiga GS1-koder återfanns vid sökning på Prisjakt's hemsida var ett väntat resultat eftersom dessa varor var notifierade av olika länder i hela Europa och sannolikheten att de ska finnas på svensk marknad är låg. Att de dessutom ska finnas registrerade med angiven EAN-kod hos en återförsäljare listad hos Prisjakt sänker sannolikheten ytterligare.

En träff i Gepir ger kontaktuppgifter till registrerande företag. Detta kan vara användbart i enstaka fall då en varas streckkod är känd men inte företaget som har registrerat den. Att söka i Gepir-databasen är ett snabbt sätt att få fram kontaktuppgifter till ett företag i de fall då sökningen ger resultat.

En sökning på EAN-kod från en Rapex-notifikation på www.prisjakt.se har låg sannolikhet att ge en träff och kan bara användas i enstaka fall. Det krävs att varan ska finnas registrerad med EAN-kod angiven hos en återförsäljare som är listad hos Prisjakt och varan är kategoriserad. Dock är en sådan sökning lätt att utföra och går snabbt och kan ge ett användbart resultat i enstaka fall. De varor med streckkoder som börjar med siffrorna 73 är registrerade av svenska företag och är troligare att de finns på den svenska marknaden och bör därför prioriteras. Resultatet från undersökningen av tio sådana koder från 2009 års Rapex-notifikationer tyder på att det är lättare att hitta företagsuppgifter till en svensk streckkod som inleds med 73. Att ingen vara gav dock utslag vid sökning på Prisjakt's hemsida visar ytterligare att en sådan sökning har låg sannolikhet att ge ett positivt resultat.

3.1.4 Notifieringsland

I sökstrategin Notifieringsland har det undersökts vilka notifikationer med avseende på notifierande land som har störst sannolikhet att även finnas i Sverige och därför bör prioriteras. Med hjälp av den utvidgade informationen till varje notifikation, inte bara gällande kemisk risk, har en studie om vilka länder som har angett Sverige som destinationsland kunnat göras. Detta ger en uppfattning om vilka länder som har en liknande marknad och där det är troligt att samma typ av varor hittas. Stapeldiagrammet i Figur 34 visar att de närliggande länderna Danmark, Tyskland, Finland och

Storbritannien anger Sverige som destinationsland mest frekvent när varor med alla typer av risker analyseras. Även några central- och sydeuropeiska länder samt några andra Östersjöländer anger Sverige som destinationsland. Resultatet visar att varor från dessa länder är mer troliga att återfinnas i Sverige än varor som notifierats av andra europeiska länder och detta resultat överstämmer med tidigare nämnd teori.

Dock måste det nämnas att endast en liten andel av alla Rapex-anmälda varor har angett destinationsland, en uppgift som denna strategi bygger på. Det bör även uppmärksammas att vissa länder kan vara mer eller mindre benägna att ange destinationsland och att det därför inte återspeglar den verkliga bilden av varuflödet till fullo.

3.1.5 Bildigenkänning

Resultatet av undersökningen där tio bilder från Rapex-databasen eftersöktes i en sökmotor för bildigenkänning gav inget resultat. Detta är väntat eftersom det inte är stor sannolikhet att varan finns på en hemsida som söks igenom av sökmotorn Gazopa. För att en bild ska ge en träff måste den finnas på en hemsida som Gazopa söker av och eftersom programmet ännu är en betaversion är utbudet begränsat. Dessutom måste bilden vara tagen på så sätt att den blir snarlik de eventuella bilder som finns på hemsidor.

Bildigenkänning är i dagsläget inte en bra metod för att spåra Rapex-notifierade varor vilket undersökningens resultat visar på. Sannolikheten är liten att en sådan vara skulle finnas med bild på en hemsida, exempelvis till försäljning. Om det skulle vara så är det dessutom inte säkert att sökmotorn skulle söka av just den hemsidan. Bildkvaliteten har också stor betydelse eftersom en bild tagen ur en annan vinkel eller mot en annan bakgrund kan ändra sökresultatet helt. Bildigenkänning är dock en relativt ny teknik och det är möjligt att användbarheten av denna sökstrategi kan öka i framtiden med förfinade sökmotorer. En standardisering av bilderna på varor i Rapex, exempelvis vit bakgrund, skulle också underlätta en bildigenkänningsökning.

3.2 Enkätundersökning

Enkätundersökningen har gett en övergripande insyn i hur andra kemikaliemyndigheter i EU arbetar med frågor rörande konsumentprodukter och Rapex. I vissa frågor var svaren mycket varierande medan de i andra avseenden stämde väl överens.

I den första frågan om hur mycket av myndighetens arbete som läggs på konsumentprodukter med kemisk risk var resultatet mycket varierat, mellan mindre än 1 % och upp till 75 %. Detta beror troligen på att myndigheter i olika länder är uppbyggda på olika sätt och inte har samma ansvarsområden. Även prioriteringen av produkter kan skilja sig åt.

På frågan om vilka produkter som prioriterades var leksaker, barnavårdsprodukter, kläder/skor, kemiska produkter och kosmetika de mest frekventa svaren. Även smycken förekom ett flertal gånger. Detta stämmer överens med vilka produkttyper som har notifierats mest i Rapex (se Figur 1). Dessa produkter (förutom kosmetika som ligger utanför Kemikalieinspektionens tillsynsansvar) är även de produktkategorier som Kemikalieinspektionen arbetar mest med i sin tillsyn.

Majoriteten av enkättagarna svarade att deras myndigheter hade gjort 0-5 eller 21-50 Rapex-notifikationer (kemisk risk) under 2009. Två stycken gav svaret >50 notifikationer. Detta visar att flertalet av deltagarnas myndigheter använder Rapex aktivt för att notifiera farliga produkter. Det bör dock tas hänsyn till att mer aktiva Rapex-användare kan ha varit mer benägna att svara på enkäten.

Den höga Ja-frekvensen på frågan om Rapex används för att spåra produkter, både specifika produkter och för att identifiera generella riskkategorier visar att många myndigheter använder sig av systemet inte bara för att göra egna notifikationer utan även för att hitta produkter. De flesta (14 av 16) hade även använt denna information med framgång.

Av den information som finns att tillgå i Rapex för att spåra produkter verkar bilden och produktnamn vara det som de flesta använder sig av. Även information om distributionsledet, ursprungs-/destinationsland samt streckkod var svar som förekom frekvent. Detta visar på vikten av att dessa uppgifter finns och är korrekta.

Många ansåg att Rapex är ett snabbt sätt att kommunicera med andra medlemsländer om farliga produkter och att informationen enkelt kunde användas för att spåra dessa. Men det påpekades även att det saknas viss information. Förslag på ytterligare uppgifter som skulle underlätta användningen av systemet var en detaljerad distributionslista, fler varukoder, en mer avancerad sökmotor, mer detaljerade bilder samt tillhörande riskbedömning.

Behovet av bilder med högre kvalitet med fler detaljer diskuteras i avsnittet om Bildigenkänning. Inför framtida söktekniker är bättre bilder ett måste men bra bilder är redan nu till stor nytta i tillsynen.

Det har nyligen kommit en ny vägledning från EU-kommissionen där det bland annat finns en beskrivning av hur en riskbedömning ska utföras för att säkerställa att varan innebär en allvarlig risk för konsumenter. Anledningen till detta är att ett stort antal notifikationer kategoriseras som allvarlig risk och hamnar i veckorapporten fastän risken kan misstänkas som icke allvarlig. Med en inkluderad riskbedömning skulle andra myndigheter själv kunna göra denna bedömning.

Synpunkten att en mer avancerad sökmotor behövs har även framkommit under detta arbete, både rörande de offentliga veckorapporterna men även i den utökade informationen. Exempelvis saknas möjligheten att söka på ett ord i ett visst fält i veckorapporternas notifikationer, till exempel siffrorna 73 i fältet EAN-kod. Istället erhålls alla notifikationer där 73 finns med var som helst i texten. Sådana detaljer i söksystemet gör proceduren mer tidskrävande än nödvändigt och kanske också avskräcker användare från att söka fram betydelsefull information. Eftersom många myndigheter (8 av 16 enkättagare) anger att det finns en ambition att Rapex ska användas mer i framtiden är det också viktigt att kunna söka effektivt i notifikationerna.

På frågan om det finns ett samarbete mellan myndigheten och tullmyndigheten i landet svarar de flesta (14 av 16) att så är fallet. Detta kommer troligen att få större betydelse i framtiden i och med ovan nämnda nya EU-projekt där marknadskontrollmyndigheter och tullmyndigheter ska utveckla sitt samarbete i frågor rörande konsumentsäkerhet.

Informationen om streckkoder används av majoriteten (10 av 16) för att spåra produkter. I dagsläget använder inte Kemikalieinspektionen denna uppgift i sitt tillsynsarbete och det skulle därför vara intressant att studera på vilket sätt streckkoderna används.

Under övriga kommentarer påpekades att det ofta saknas resurser för att kunna gå igenom alla notifikationer, speciellt i och med det ökande antalet i veckorapporterna. Istället görs en prioritering av varor som anses ha högst risk för konsumenterna i det egna landet. Ett av syftena med detta arbete har varit att ta fram sökstrategier som kan användas som prioriteringsverktyg vid tillsynsinsatser. Det påpekas även att det är svårt att hinna göra Rapex-notifikationer till alla varor som tullmyndigheterna stoppar, något som visar på behovet av ett ökat samarbete mellan marknadskontroll- och tullmyndigheter.

3.3 Rapex utveckling

Antalet notifikationer till Rapex har under de senaste åren ökat dramatiskt, från 139 notifikationer år 2003 till 1997 stycken år 2009. I och med nya länders medlemskap i EU och att systemet blir mer välkänt kommer troligen denna utveckling att hålla i sig. Dessutom finns det diskussioner om att även ta med konsumentprodukter som kan medföra risker för miljön samt produkter för yrkesverksamma⁶ vilket skulle öka antalet notifikationer ytterligare. Det är därför viktigt att systemet fungerar bra och att det är lätt att få tillgång till viktig information utan att det känns övermäktigt.

Det har nyligen (december 2009) kommit nya riktlinjer från EU-kommissionen om hur risker ska bedömas. Anledning till detta är att det har funnits indikationer på att många varor notifieras som allvarlig risk (artikel 12) där det egentligen bara skulle ha behövts den lägre graden, icke allvarlig risk (artikel 11). Risken med för många notifikationer är att veckorapporterna blir för stora och att det blir svårt att sälla ut relevant och användbar information. Detta påpekas även i enkätundersökningen.

I enkäten framkom också en önskan om en mer avancerad sökmotor i Rapex. I dagsläget kan det ibland vara svårt att filtrera fram önskvärd information. I de offentliga veckorapporterna går det i nuläget inte att söka på ett ord i ett visst fält, till exempel "Sweden" i fältet för ursprungsland. Istället erhålls alla notifikationer där "Sweden" finns nämnt i alla textfält. Detta är både tidskrävande och kräver ett ytterligare moment för att sälla bort ovidkommande notifikationer. Denna aspekt bör beaktas i utvecklingen av Rapex och kommer bli ännu viktigare när antalet notifikationer ökar.

3.4 Slutsatser

Informationen från Rapex-notifikationer har använts för att ta fram och utvärdera ett antal sökstrategier. I Ämnen i varor identifierades generella riskgrupper av varor och material

⁶ Christina Larsson, Kemikalieinspektionen

för ett antal utvalda ämnen. Detta bör användas som underlag vid exempelvis planering av tillsynsarbete. Resultatet från uppgiftsbegäran från Tullverket visar att det går att få fram användbar information via Tullverket. Denna kan användas för att spåra specifika varor från Rapex eller för att hitta liknande varor från samma tillverkare/exportör. Streckkoder kan användas för att få fram kontaktuppgifter till registrerande företag. Det kan även vid tursamma fall användas för spårning via hemsidor som www.prisjakt.se. De varor som i Rapex har EAN-kod som inleds med siffrorna 73 bör prioriteras eftersom dessa har registrerats av ett svenskt företag. Slutsatsen av sökstrategin Notifieringsland är att när det ska kontrolleras huruvida varor från Rapex-databasen även finns i Sverige bör i första hand de som notifierats av Danmark, Tyskland, Finland och Storbritannien samt andra närliggande västeuropeiska länder prioriteras. Sökstrategin Bildigenkänning är i dagsläget svår att använda men en teknisk utveckling skulle kunna göra metoden användbar i framtiden.

Enkätundersökningen visar att Rapex-systemet används av flertalet myndigheter fastän det finns en väldigt stor spridning av hur mycket av tillsynsarbetet som läggs på konsumentprodukter med kemisk risk. De produkter som prioriteras i detta arbete är framförallt de vanligast förekommande kemisk riskprodukterna i Rapex, exempelvis leksaker och kläder. Rapex används dels för att göra egna notifikationer men även för att spåra specifika varor (ofta med framgång) och för att identifiera generella riskgrupper av varor. Den information som används för att spåra varor är framför allt bilder, uppgifter om produktnamn, distribution, streckkoder och ursprungs-/destinationsländer. Det är därför viktigt att dessa uppgifter fylls i och att de är korrekta. Det finns flera fördelar med Rapex men det saknas även information som skulle kunna förbättra systemet. Sådana exempel är detaljerade distributionslistor, varukoder, mer detaljerade bilder, en mer avancerad sökmotor samt riskbedömning för att kunna avgöra om varan medför en allvarlig kemisk risk. I flertalet länder finns det ett samarbete mellan marknadskontroll- och tullmyndigheter. Det är viktigt att detta fungerar på ett bra sätt eftersom tullmyndigheterna ofta kommer i kontakt med varor som kan innebära kemisk risk för konsumenter. Streckkoder (EAN-koder) används vid spårning av varor och dessa uppgifter borde kunna användas mer i den svenska varutillsynen.

4. Referenser

Alltombarn 2007. Tillgänglig: <<http://www.alltombarn.se/konsument/cancervarning-for-vanliga-ballonger-1.4779>> (2010-02-12).

Anderson R.A. (1989). Essentiality of chromium in humans. *Sci Total Environ*. Vol: 1; 86 (1-2) ss. 75-81.

ATSDR (1998). Agency for Toxic Substances and Disease Registry. Toxicological Profile for Chromium. U.S. Department of Health and Human Services, Atlanta, GA. PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.atsdr.cdc.gov/toxprofiles/tp7.pdf>> (2010-02-11).

ATSDR (2005). Agency for Toxic Substances and Disease Registry. Toxicological Profile for Nickel. U.S. Department of Health and Human Services, Atlanta, GA. PDF-format. Tillgänglig: <<http://www.atsdr.cdc.gov/toxprofiles/tp15.pdf>> (2010-02-11).

Balogh, I. Bergendorf, U. Hagmar, L. Hansson, G. Jönsson, B. Lindh, C. Littorin, M. Nordander, C. & Ohlsson, K. (2003). Hälsorisker, prevention och rehabilitering i gummiindustrin. PDF-format. Tillgänglig: <www.med.lu.se/content/download/27337/192811/.../Gummi-slutrapport.pdf> (2010-02-12).

Bellinger, D. (2005). Teratogen update: lead and pregnancy. *Birth Defects Res A Clin Mol Teratol*. vol:73(6) ss. 409-420.

Costa, M. & Klein, C.B (1999). Nickel carcinogenesis, mutation, epigenetics, or selection. *Environ. Health Perspect* vol: 107(9) ss. 438.

EG-direktiv 76/768. Rådets direktiv av den 27 juli 1976 om tillnärmning av medlemsstaternas lagstiftning om kosmetiska produkter (76/768/EEG).

EG-direktiv 2002/95 RoHS. Europaparlamentets och rådets direktiv (2002/95/EG) av den 27 januari 2003 om begränsning av användningen av vissa farliga ämnen i elektriska och elektroniska produkter.

EG-direktiv 2001/95. Europaparlamentets och rådets direktiv 2001/95/EG av den 3 december 2001 om allmän produktsäkerhet.

EG-direktiv 2009/48. Europaparlamentets och rådets direktiv (2009/48/EG) av den 18 juni 2009 om leksakers säkerhet.

EG-direktiv 94/62. Europaparlamentets och rådets direktiv (94/62/EG) av den 20 december 1994 om förpackningar och förpackningsavfall.

EG-direktiv (93/11) av den 15 mars 1993 om utlösning av N-nitrosaminer och N-nitrosarerbara ämnen från dinappar och tröstnappar av elastomer eller gummi.

EG-förordning 1272/2008. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1272/2008 av den 16 december 2008 om klassificering, märkning och förpackning av ämnen och blandningar.

EG-förordning 1907/2006 Bilaga XVII. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1907/2006 av den 18 december 2006 om registrering, utvärdering, godkännande och begränsning av kemikalier (REACH) Bilaga XVII.

Europeiska kommissionen 2010a. Harmonised standards and legislation. Tillgänglig: <<http://ec.europa.eu/enterprise/policies/european-standards/documents/harmonised-standards-legislation/>> (2010-02-11).

Europeiska kommissionen 2010b. Rapex. Tillgänglig:
<http://ec.europa.eu/consumers/safety/rapex/stats_reports_en.htm> (2010-02-08).

Fox News 2010-01-11. Tillgänglig:
<<http://www.foxnews.com/story/0,2933,582734,00.html>> (2010-01-11).

Förordning 1998:944 om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter. Tillgänglig:
<<http://www.notisum.se/rnp/SLS/lag/19980944.htm>> (2010-03-05).

Förordning 2005:893 om marknads kontroll av varor. Tillgänglig:
<<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20050893.htm>> (2010-03-05).

GS1 2010. Prefix List. Tillgänglig: <http://www.gs1.org/barcodes/support/prefix_list> (2010-02-12).

GS1 Sweden 2010. Tillgänglig: <www.gs1.se>

Hauser, R. & Calafat, A. M. (2005). Phthalates and human health, *Occup Environ Med* vol: 62 ss. 806-818.

KemI 2001. Kemikalieinspektionen (2001) PM 2/01. Josefine Sjöblom. Kemikalier i produkter Kemikalier i skor – en förstudie. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/PM/PM2_01.pdf> (2010-02-12).

KemI 2002. Kemikalieinspektionen PM nr 1/02 (2002) Kemikalier i varor – var finns kunskapen? s. 9. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/PM/PM1_02.pdf> (2010-02-08).

KemI 2004a. Kemikalieinspektionen (2004) PM nr 3/04 Slutrapport Allergi 2003 – ett inspektionsprojekt. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/PM/PM3_04.pdf> (2010-02-12).

KemI 2004b. Kemikalieinspektionen (2004) Rapport 6/04 Information om varors innehåll av farliga kemiska ämnen. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/Rapporter/Rapport6_04.pdf> (2010-02-12).

KemI 2005. Kemikalieinspektionen (2005) PM 6/05. Konstnärsfärger 2004 – ett inspektionsprojekt. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/PM/PM6_05.pdf> (2010-02-12).

KemI 2006a. Kemikalieinspektionen (2006) Faktablad Giftfri miljö med delmål. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/Faktablad/FbGiftfridelmalapr06_web.pdf> (2010-02-10).

KemI 2006b. Kemikalieinspektionen (2006) Tillsyn nr 1/06 Kemikalier i leksaker – Inspektionsprojekt 2005. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/Tillsyn/Kemikalier_i_leksaker-Tillsyn_1_06.pdf> (2010-02-11).

KemI 2007. Kemikalieinspektionen (2007) Rapport nr 3/07 Bly i varor – ett regeringsuppdrag rapporterat av Kemikalieinspektionen och naturvårdsverket. PDF-format. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/upload/Trycksaker/Pdf/Rapporter/Rapport%203_07_Bly%20i%20varor.pdf> (2010-02-11).

- KemI 2010a. www.kemi.se Azofärgämnen. Tillgänglig:
<<http://www.kemi.se/templates/Page.aspx?id=5004>> (2010-02-12).
- KemI 2010b. www.kemi.se Dimetylfumarat. Tillgänglig:
http://www.kemi.se/templates/Page____5670.aspx (2010-02-12).
- KemI 2010c. www.kemi.se Formaldehyd. Tillgänglig:
<<http://www.kemi.se/templates/Page.aspx?id=4733>> (2010-02-12).
- KemI 2010d. www.kemi.se Ftalater. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/templates/Page____3284.aspx> (2010-02-11).
- KemI 2010e. www.kemi.se Miljöbalk. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/templates/Page____2902.aspx> (2010-02-10).
- KemI 2010f. www.kemi.se PRIO Azofärgämnen. Tillgänglig:
<<http://www.kemi.se/templates/PRIOPage.aspx?id=4089>> (2010-02-12).
- KemI 2010g. www.kemi.se PRIO Ftalater. Tillgänglig:
<<http://www.kemi.se/templates/PRIOframes.aspx?id=4045&gotopage=4092>> (2010-02-11).
- KemI 2010h. www.kemi.se REACH. Tillgänglig: <
http://www.kemi.se/templates/Page____4676.aspx> (2010-02-10).
- KemI 2010i. www.kemi.se Regler för leksaker skärps. Tillgänglig:
<<http://www.kemi.se/templates/News.aspx?id=5838>> (2010-02-10).
- KemI 2010j. www.kemi.se RoHS-direktivet. Tillgänglig:
<http://www.kemi.se/templates/Page____3254.aspx> (2010-02-11).
- KemI 2010k. www.kemi.se Teknisk beskrivning Formaldehyd. Tillgänglig:
<<http://apps.kemi.se/flodessok/floden/kemamne/formaldehyd.htm>> (2010-02-12).
- KemI 2010l. www.kemi.se Teknisk beskrivning Ftalater. Tillgänglig:
<<http://apps.kemi.se/flodessok/floden/kemamne/ftalater.htm>> (2010-02-11).
- KemI 2010m. www.kemi.se Teknisk beskrivning Oorganiska kromsalter. Tillgänglig:
<http://apps.kemi.se/flodessok/floden/kemamne/oorganiska_kromsalter.htm> (2010-02-11).
- KemI 2010n. www.kemi.se Teknisk beskrivning Oorganiska nickelsalter. Tillgänglig:
<http://apps.kemi.se/flodessok/floden/kemamne/oorganiska_nickelsalter.htm> (2010-02-11).
- KemI 2010o. www.kemi.se Teknisk beskrivning Toluen. Tillgänglig:
<<http://apps.kemi.se/flodessok/floden/kemamne/toluen.htm>> (2010-02-12).
- Kitura, H. Nakao, N. Yoshida, N. & Yamada, T. (2003) Induced sensitization to nickel in guinea pigs immunized with mycobacteria by injection of purified protein derivative with nickel. *New Microbiol.* Vol: 26(1) ss. 101.
- Lidén, C. & Norberg, K (2005). Nickel on the Swedish market. Follow-up after implementation of the Nickel Directive. *Contact Dermatitis* vol: 52 ss. 29-35.
- Lidén, C. (2007) *Läkartidningen.se* vol: 48. Tillgänglig:
<<http://www.lakartidningen.se/07engine.php?articleId=8206>> (2010-02-11).

Lidén, C. Skare, L. Nise, G. & Vather, M. (2008). Deposition of nickel, chromium and cobalt on the skin in some occupations – assessment by acid wipe sampling. Contact Dermatitis. Vol: 58(6) ss. 347-54.

Livsmedelverket 2010. Nickel. Tillgänglig: <<http://www.slv.se/sv/grupp1/Risker-med-mat/Allergi-och-overkanslighet/Nickel/>> (2010-02-12).

LVFS 2004:14. Läkemedelsverkets föreskrifter 2004:14.

Länk 1. <http://cerhr.niehs.nih.gov/chemicals/dehp/dehp.html>

Länk 2. <http://cerhr.niehs.nih.gov/chemicals/phthalates/dbp/dbp-eval.html>

Länk 3. <http://cerhr.niehs.nih.gov/chemicals/phthalates/bb-phthalate/bbp-eval.html>

Länk 4. <http://cerhr.niehs.nih.gov/chemicals/phthalates/dinp/dinp-eval.html>

Länk 5. <http://cerhr.niehs.nih.gov/chemicals/phthalates/didp/didp.html>

Länk 6. <http://cerhr.niehs.nih.gov/chemicals/phthalates/dnop/dnop.html>

Länk 7. <http://gs1.se/sv/Streckkoder/Konsumentforpackningar/>

Länk 8. <http://lib.utexas.edu/chem/tutorials/data/toluene.gif>

Länk 9. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0b/Nitrosamine-2D.png>

Länk 10. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0f/Formaldehyde-2D.png>

Länk 11.

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/75/Dimethyl_fumarate_Structural_Formulae.png

Länk 12. <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/f/fe/Aniline.svg/378px-Aniline.svg.png>

Länk 13. <http://wpcontent.answers.com/wikipedia/commons/thumb/f/fc/Azo-group-2D-flat.png/180px-Azo-group-2D-flat.png>

Naturvårdsverket 2004. Rapport 5399 Formaldehyd - En kunskapssammanställning och riskbedömning. PDF-format. Tillgänglig:

<<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5399-X.pdf>> (2010-02-12).

Naturvårdsverket 2010. Bly i fisk. Tillgänglig:

<<http://www.naturvardsverket.se/sv/Tillstandet-i-miljon/Officiell-statistik/Statistik-efter-amne/Miljotillstandet-i-kust-och-hav/Bly-i-fisk/>> (2010-02-11).

NE 2010. Nationalencyklopedin Nitrosaminer. Tillgänglig:

<<http://www.ne.se/lang/nitrosaminer>> (2010-02-12).

Nordic Council of Ministers 2003a. Cadmium Review. PDF-format. Tillgänglig:

<http://www.who.int/ifcs/documents/forums/forum5/nmr_cadmium.pdf> (2010-02-12).

Nordic Council of Ministers 2003b. Lead Review. PDF-format. Tillgänglig:

<http://www.who.int/ifcs/documents/forums/forum5/nmr_lead.pdf> (2010-02-11).

Nriagu, J.O (1989). A global assessment of natural sources of atmospheric trace metals. Nature vol: 338 ss. 47-48.

OECD (1994) Risk reduction monograph No. 5: Cadmium. OECD Environment Monograph Series No. 104. OECD Environment Directorate, Paris. PDF-format.

Tillgänglig:

<[http://www.olis.oecd.org/olis/1994doc.nsf/LinkTo/NT00000AC6/\\$FILE/ENE534.PDF](http://www.olis.oecd.org/olis/1994doc.nsf/LinkTo/NT00000AC6/$FILE/ENE534.PDF)> (2010-02-12).

Produktsäkerhetsförordningen 2004:469. Tillgänglig:

<<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20040469.htm>> (2010-03-05).

Produktsäkerhetslagen 2004:451. Tillgänglig:

<<http://www.notisum.se/Rnp/sls/lag/20040451.htm>> (2010-03-05).

Regeringens proposition 2000/01:65. PDF-format. Tillgänglig:

<<http://www.sweden.gov.se/content/1/c4/12/74/d9f425ab.pdf>> (2010-03-05).

Scanlan, R. (2000). Nitrosamines and cancer. Tillgänglig: <<http://lpi.oregonstate.edu/f-w00/nitrosamine.html>> (2010-02-12).

Silbergeld, E.K. (1991). Lead in bone: implications for toxicology during pregnancy and lactation. *Environ Health Perspect.* vol:91 ss. 63-70.

Silbergeld, E.K., Schwartz, J. & Mahaffey, K. (1988). Lead and osteoporosis: mobilization of lead from bone in postmenopausalwomen. *Environ Res.* vol: 47(1) ss. 79-94.

Sterner, O. (2003) Förgiftningar och miljöhot. Studentlitteratur 386s.

Svensk Handel, Teknikföretagen 2009. Collaboration and Market Surveillance – Success factors for collaboration. PDF-format. Tillgänglig:

<http://www.se2009.eu/polopoly_fs/1.16633!menu/standard/file/02Collaboration%20and%20Market%20Surveillance.pdf> (2010-02-08).

Tullverket 2008. Faktablad Produktsäkerhet. Tillgänglig:

<<http://www.tullverket.se/download/18.53f763a6118146085c08000348/produkts%C3%A4kerhet+tv+790.92>> (2010-02-12).

Tullverket 2010. Tillgänglig: <www.tullverket.se>

WHO. 1995. Inorganic lead. *Environmental Health Criteria* 165. World Health Organization, International Programme on Chemical Safety (IPCS), Geneva. Tillgänglig: <<http://www.inchem.org/documents/ehc/ehc/ehc165.htm>> (2010-02-11).

Bilaga 1 - Rapex-notifikationsblankett

Identification	
Notification number	
In application of Directive 2001/95/EC (art 11 information, art 12 allvarlig risk)	
General information	
01. Notifying country	
Contact person	
The notifying company and contact person, address, telephone number and E-mail	
02. Date:	
Product	
03. Category (ex. toys, clothing, vehicles, electrical supplies):	
Customs code/Tullkod*	
04. Product name/Produktnamn:	
Brand/Märke:	
Price*	
Country of origin/Ursprungsland:	
05. Type/number of model/Typnr, modellnr, EAN-kod:	
06. Description/Beskrivning:	
Photos: (Jpg-format)	
07. Standards and regulations(ex.vis General Product Safety Directive 2001/95/EC):	
08. Proof of conformity/Märkning ex CE-märke:	
Producer	
09. Manufacturer/Tillverkare:	
46	

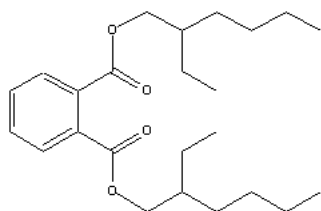
10. Exporter:	
Importer:	
Distributor and Retailer	
11. Distributors or retailer/Distributör, återförsäljare, representant:	
12. Suppliers, (ex. shops, stores, supermarkets):	
Countries of destination/ Destinationsland:	
Danger	
13. Type of risk (ex. choking, internal injuries, poisoning, burns, electrical shock)	
14. Summary of the results of tests/analyses and conclusions (summering av resultat från tester/analyser och slutsatser):	
15. Description of accidents that have occurred:	
Measures adopted	
16. Voluntary measures (scope, nature, date of entry into force and duration) Frivilligt vidtagna åtgärder (på vilket sätt, när och hur länge?)	
17. Compulsory measures (scope, nature, date of entry into force and duration) Tvingande åtgärder (på vilket sätt, när och hur länge?)	
Other information	
18. Additional information/övrig information*:	

19. Confidentiality: (Yes or No)	
Additional information annexed	
Copy of test reports, certificates, examinations, etc (kopior på testrapporter, certifikat eller undersökningar):	

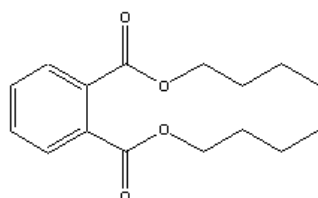
Bilaga 2 - Ämnesbeskrivningar

Ftalater

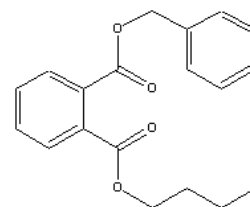
Ftalater är en grupp ämnen som är uppbyggda av ftalsyra med två sidokedjor i ortoposition. Sidokedjorna kan vara symmetriska eller osymmetriska och bestå av raka, grenade eller cykliska/aromatiska kolväten (KemI 2010l). Vid tillverkning av ftalater reagerar ftalsyra med alkoholer som blir sidokedjorna. Genom att variera vilka alkoholer som används erhålls olika ftalater med olika egenskaper. De delas ofta in i lång- och kortkedjiga ftalater. Längre sidokedjor ger en mer hydrofob molekyl men generellt har alla ftalater en låg vattenlöslighet och låg flyktighet. De sex ftalater som begränsas i REACH Bilaga XVII och återfinns i Rapex-anmälda varor är DEHP (di(2-etylhexyl)ftalat), DBP (dibutylftalat), BBP (benzylbutylftalat), DINP (diisononylftalat), DIDP (diisodecylftalat) samt DNOP (di-n-oktylftalat). Figur 31 - Figur 36 visar den kemiska strukturen för dessa ftalater. Alla dessa ftalater klassas som långkedjiga förutom DBP (KemI 2010d).

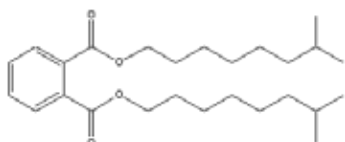
Figur 30. DEHP (Länk 1).

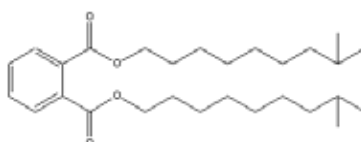
Figur 31. DBP (Länk 2).

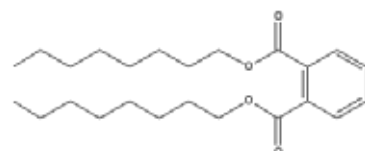
Figur 32. BBP (Länk 3).

Figur 33. DINP (Länk 4).

Figur 34. DIDP (Länk 5).

Figur 35. DNOP (Länk 6).

Användning

De långkedjiga ftalaternas egenskaper gör att de är lämpliga som mjukgörare i olika plaster, framför allt PVC-plast, och gummi. Dessa material används bland annat i golvbeläggning, tapeter, kablar men även i konsumentprodukter som exempelvis leksaker. Ftalaterna med korta sidokedjor förekommer ofta som lösningsmedel i bland annat färger, lim, parfymer och bekämpningsmedel. De olika ftalaterna har använts i stor utsträckning ända sedan 1950-talet i och med att tillverkningen av PVC-plast startade men de började produceras redan på 1920-talet (KemI 2010l).

Material och produkter kan innehålla upp till 40 viktprocent ftalater och de är additivt tillsatta till plastmaterialet. Dessa faktorer leder till att ftalater relativt lätt läcker från materialet till omgivningen (KemI 2010g). Ftalater har därför hittats i miljön och, på grund av biotillgänglighet, i mänskligt blod, bröstmjök och urin (KemI 2010d).

Hälso- och miljörisker

DEHP är klassificerad som reproduktionstoxisk kategori 2 med riskfraserna R60 och R61. R60 innebär att ämnet kan ge nedsatt fortplantningsförmåga och R61 betyder att ämnet kan ge fosterskador. Även DBP och BBP är klassificerade som reproduktionstoxiska kategori 2 med riskfraserna R61 och R62. R62 innebär att det finns en möjlig risk att ämnena kan ge nedsatt fortplantningsförmåga. De tre andra ftalaterna (DINP, DIDP, DNOP) har ännu ingen toxikologisk klassificering i EU. Vissa ftalater kan även skada miljön. DBP och BBP är klassificerade som miljöfarliga på grund av att de är mycket giftiga för vattenlevande organismer (EG-förordning 1272/2008).

Ftalaternas olika toxicitet beror på deras olika struktur i sidokedjorna. När dessa bryts ner i kroppen (främst till monoestrar där den ena sidokedjan spjälkas av) bildas metaboliter med annan toxicitet än modermolekylen, i vissa fall med allvarligare effekter (Hauser & Calafat 2005).

Reglering

På grund av konstaterade hälsorisker med DEHP, DBP och BBP får leksaker och barnavårdsartiklar inte innehålla mer än 0,1 viktprocent av dessa ämnen. DINP, DIDP och DNOP är reglerade genom att de inte får förekomma i halter över 0,1 viktprocent i leksaker och barnavårdsartiklar som barn kan stoppa i munnen (EG-förordning 1907/2006, Bilaga XVII).

Bly

Bly är ett grundämne och en metall som inte är essentiell för djur eller människor. Rent bly klassas som en tungmetall och har hög densitet och relativt mjuk konsistens. Det faktum att den även är en bra isolator, kan skydda väl mot strålning och står emot yttre påverkan bra gör att den har många användningsområden (KemI 2007).

Bly återfinns naturligt i jordskorpan, oftast tillsammans med andra metaller som zink, koppar och silver. Detta leder till att gruvbrytningen av bly blir mer lönsam eftersom andra metaller ofta erhålls. Bly kan frisättas till miljön på naturlig väg bland annat via vittring av berg och vid vulkanutbrott. Det är dock mänskliga aktiviteter som frisätter den allra största delen bly, dels genom gruvbrytning men även som förorening vid brytning av kol och kalk (Nriagu 1989). Nyutvinningen av bly har minskat något (mellan år 1970 och 2000) men den totala konsumtionen har ökat. Detta beror på att återvinningen av bly har förbättrats, framför allt återvinning av bly från batterier (Nordic Council of Ministers 2003b).

Användning

Bly används både som ren metall och i många föreningar, till exempel tetraalkylbly i blyad bensin. När metallen korroderar frigörs bly i form av joner som sedan bildar föreningar eller komplex med andra molekyler. Blyföreningar kan delas in i oorganiska

eller organiska och det är i regel de sistnämnda som är skadligast eftersom de har högre biotillgänglighet. På grund av blys lätthanterliga egenskaper (hög densitet, formbar m.m.) har metallen länge använts av människor och inom många områden. Ett urval av varor där bly har stor betydelse är batterier (60 % av blyanvändningen i EU), kabelisolering, takplåt, ammunition, strålskydd, vikter, kristallglas, båtkölar, elektronik, fiskeredskap, plastprodukter, legering samt i färger. Konsumtionen av bly har i några av dessa produkter minskat medan några har ökat under senare år. En kraftig minskning av blykonsumtion skedde när blyad bensin förbjöds i Sverige 1995 (Naturvårdsverket 2010) och senare i hela EU, vilket har gett märkbar effekt på blyhalter i miljö och människor. Några andra varugrupper där blykonsumtionen har minskat (jämförelse mellan 1995 och 2005) är färgpigment, plast, kristallglas, blymantlad kabel, elektronik och hagelammunition. Detta har dels skett på grund av införandet av begränsningsregler men inom vissa branscher har även frivilliga åtgärder vidtagits för att substituera blyföreningar. När det gäller batterier, båtkölar, fiskeredskap, legeringar, vikter och strålskydd har istället blykonsumtion legat kvar på samma nivå eller till och med ökat. Den ökande blykonsumtionen beror främst på ökad produktion av en viss produkt, inte på ökat blyinnehåll (KemI 2007).

Hälso- och miljörisker

Effekter på hälsan har setts uppkomma redan vid låga nivåer bly i blodet, 0,3 $\mu\text{mol/l}$. Dessa påverkar ämnesomsättningen, njurar och hjärtkärlsystem men anses inte vara allvarliga. Vid 0,5 $\mu\text{mol/l}$ bly har man hos små barn och foster sett att det kan ha neurotoxiska effekter som kan resultera i fördröjd utveckling, lägre IQ och beteendestörningar. Det finns också indikationer på att dessa effekter inte har något tröskelvärde utan uppkommer redan vid mycket låg exponering. Mätningar som har gjorts i Sverige visar att medelhalten för bly i blodet hos män är 0,2 $\mu\text{mol/l}$ och något lägre hos kvinnor och barn (Kemikalieinspektionen (2007) Rapport nr 3/07 Bly i varor). Marginalen upp till blyhalter där hälsan påverkas är alltså inte så stora och det är därför viktigt att riskgrupper som kan överstiga dessa halter identifieras och så hälsoriskerna kan minskas.

Upptaget av inhaled bly har beräknats vara ungefär 50 % medan bly via födan bara tas upp till ca 10 %. Dock har barn ett högre dietärt upptag (ca 50 %) på grund av att magtarmsystemet inte är fullt utvecklat hos dem (WHO 1995). Det är därför av extra vikt att bly inte finns i föremål som barn lätt kan svälja eller ha i munnen, till exempel leksaker. I USA har detta uppmärksammats efter ett dödsfall där ett barn svalde ett blyinnehållande smycke.

När bly tas upp i blodet kan det imitera andra metaller, till exempel kalcium. Resultatet blir att bly lagras in i benvävnad och ackumuleras där. Det kan sedan frigöras under graviditet, amning (Silbergeld 1991) och vid benskörhet (Silbergeld, Schwartz & Mahaffey 1988). Bly kan även föras över från modern till fostret via livmodern (Bellinger 2005) vilket är extra allvarligt eftersom foster är allmänt känsligare för bly.

Alla blyföreningar är klassade som reproduktionstoxiska i kategori 1 och 3 med underkategorier som innebär att de kan ge fosterskador och möjlig risk för nedsatt fortplantningsförmåga. De flesta blyföreningarna är även klassade som miljöfarliga eftersom de kan skada vattenlevande organismer och vattenmiljön (EG-förordning 1272/2008).

Reglering

I Bilaga XVII till EG-förordning nr 1907/2006 (REACH) finns två specifika blyföreningar begränsade. Det är blykarbonater och bly sulfater som inte får användas i färg. Dock finns det undantag för bland annat restaurering och underhåll av historiska byggnader och konstverk. I bilaga XVII förbjuds också ämnen som klassas som cancerogena, mutagena och/eller reproduktionstoxiska (kategori 1 eller 2) i produkter som ska säljas till allmänheten (ej till yrkesverksamma) vilket innefattar blyföreningar.

I Leksaksdirektivet ställs vissa säkerhetskrav som ska uppfyllas. Ett av dessa är gränsvärden för hur mycket bly som får migrera från olika leksaksmaterial. Blyet får inte tillsättas avsiktligt utan gränsvärdena gäller resthalter. Eftersom bly är klassat som ett CMR-ämne (cancerogent, mutagent eller reproduktionsstörande) får det inte heller användas i de delar av leksaker som barn kan komma åt (EG-direktivet 2009/48). I den europeiska standarden för leksakssäkerhet (SS-EN 71-3) anges även en minimihalt av hur mycket bly som får migrera från materialet (KemI 2006b).

Elektriska och elektroniska produkter får inte innehålla bly (halt över 0,1 viktprocent) enligt RoHS-direktivet. Det finns dock ett flertal undantag där bly får användas, till exempel i vissa lödpunkter och optiskt glas (EG-direktiv 2002/95).

I kosmetika är bly förbjudet eftersom det anses kunna skada människors hälsa genom hudupptag. Dock finns det ett undantag för blyacetat som får användas i hårvårdsprodukter (EG-direktiv 76/768).

Krom

Krom är en metall som i ren form är vit, hård och glänsande. Naturligt förekommer krom dock inte i ren form utan ingår i olika mineraler i jordskorpan varav kromit är den vanligaste. Krom har ett stort användningsområde och ingår i olika salter. I dessa ofta färgstarka kromsalter kan krom ha olika oxidationstal men krom(III) och krom(VI) är vanligast. Dessa oxidationstal är också de stabilaste och de former som krom förekommer i naturligt. Salterna blir mer lösliga ju högre oxidationstal krom har (KemI 2010m).

Användning

Krom har många användningsområden; exempelvis i legeringar (rostfritt stål), som färgpigment, som rostskyddsmedel (förokromning) samt vid impregnering av trä och garvning av läder. (ATSDR 1998).

Hälsa- och miljörisker

De två vanligaste formerna av krom har mycket olika egenskaper som även gör att deras skadlighet skiljer dem mycket åt. Krom(III) är essentiellt för däggdjurs metabolism av glukos och fett. Det tycks även vara inblandat i insulinfunktionen och krombrist har kopplats till diabetes och hjärt- och kärlsjukdomar (Anderson 1989). Krom(VI) har ett mycket högre upptag i kroppen och kan skada bland annat DNA, vilket gör att sexvärt krom klassas som cancerogent (Sternner 2003). Krom är en vanlig orsak till överkänslighet som orsakas vid kontaktallergi. Detta har främst drabbat byggarbetare som har kommit i kontakt med krom(VI)-innehållande cement (Lidén m.fl. 2008). I Europa uppskattas 1-2% av den vuxna befolkningen och ca 6 % av alla allergiska personer vara allergiska mot krom. Krom i cement är nu reglerat i EU och istället misstänks läder garvat med krom kunna vara en exponeringskälla (Lidén 2007).

I EU har flertalet krominnehållande ämnen klassificerats som hälsofarliga. Alla krom(VI)föreningar som inte tas upp på listan (förutom bariumkromat) får den generella klassificeringen cancerogena (kategori 2) eftersom de anses kunna ge cancer vid inandning. De specifika kromföreningarna har olika klassificeringar som inkluderar cancerogena, mutagena samt reproduktionsstörande. Flertalet kromföreningar är även klassade som miljöfarliga (EG-förordning 1272/2008).

Reglering

I Leksaksdirektivet regleras hur mycket krom som får migrera från olika leksaksmaterial. Krom får inte tillsättas avsiktligt utan gränsvärdena gäller resthalter. Migrationshalter finns för både krom(III) och krom(VI) och tillåts vara högre för trevärt krom eftersom det anses vara mycket mindre toxiskt (EG-direktivet 2009/48). I den europeiska standarden för leksakssäkerhet (SS-EN 71-3) anges en minimihalt av hur mycket krom som får migrera från materialet (KemI 2006b).

Krom(VI) får inte förekomma i cement i halter över 0,0002 % torrsvikt. De kromföreningar som är klassade som cancerogena, mutagena eller reproduktionsstörande (kategori 1 eller 2) är dessutom förbjudna i kemiska produkter som säljs till allmänheten (EG-förordning 1907/2006 Bilaga XVII).

I RoHS-direktivet är sexvärt krom en av de metaller som förbjuds i elektriska och elektroniska produkter om halten överstiger 0,1 viktprocent i homogent material. Anledningen är framför allt att avfallet från kasserade produkter bedöms utgöra en miljö- och hälsofara om det innehåller krom(VI). Det finns dock flera undantag där halterna får överstigas (EG-direktiv 2002/95).

Halterna av krom begränsas även i olika typer av förpackningar i Förpackningsdirektivet (EU-direktiv 94/62).

Nickel

Nickel är en hård, glänsande och silvervit metall som är ett vanligt förekommande ämne i jordskorpan i form av olika mineraler. Nickel kan ha flera oxidationstal men tvåvärt nickel är stabilast och den vanligaste formen. Nickels hårdhet och förmåga att stå emot korrosion har gjort den användbar i bland annat olika legeringar (ATSDR 2005). Nickel bildar oorganiska gulgröna salter med bland annat nitrat, klorid, sulfat, fluorid, hydroxid, karbonat och oxider. De olika salterna skiljer sig åt när det gäller egenskaper som smältpunkt och vattenlöslighet (KemI 2010n).

Användning

Det största användningsområdet för nickel är i rostfritt stål som består av 18 % nickel (Sterner 2003). Andra användningsområden är nickeloxid som pigment och vid tillverkning av andra nickelsalter samt magneter, nickelhydroxid vid tillverkning av nickelkadmiumbatterier, nickelkarbonat som metallytbeläggning och katalysator vid raffinering och härdning av oljor och fetter inom livsmedelsindustri, nickelnitrat som pigment, metallytbeläggning samt bekämpningsmedel och nickelsulfat och nickelklorid vid tillverkning av andra nickelföreningar (KemI 2010n). Nickel används ofta i legeringar och olika nickellegeringar släpper ifrån sig olika mycket nickeljoner. Några legeringar som gör det i hög grad är nysilver, kopparnickel och nickelmässing. Nicklet i rostfritt stål är oftast hårdare bundet och släpper därför inte lika lätt från föremålet (Lidén & Norberg 2005). Nickel finns i många föremål i vardagen så som mynt, verktyg, knappar, smycken och mobiltelefoner (KemI 2004a).

Hälsa- och miljörisker

Den mest välkända hälsoskadande effekten nickel har på människor är att det kan orsaka allergi vid hudkontakt. En stor del av befolkningen (ca 15 % av kvinnor och 2-5 % av män) i Sverige och Europa har nickelallergi, vilket är en livslång sjukdom. Ett vanligt symtom är handeksem som både är besvärande för den enskilde och kostsamt för samhället. Allergin uppkommer efter exponering för nickel under en längre tid, vilket kallas för sensibilisering. När allergin väl har uppstått räcker det med mycket kortare exponering för att besvär ska uppstå (elicitering) (KemI 2004a). Hudirritationen uppstår mycket fortare om huden redan är skadad eller inflammerad innan (Kitura, Yoshida & Yamada 2003). Allergin uppstår när nickelhaltiga föremål i kontakt med hud avger nickeljoner som tränger in i huden och binder till proteiner. Detta triggar immunförsvaret som uppfattar nickelproteinkomplexen som främmande och reaktionen blir hudutslag. Om en person redan har nickelallergi tros även nickel i mat kunna framkalla reaktioner. Exempel på livsmedel som kan innehålla nickel naturligt är kakao, nötter och sojabönor (Sterner 2003). Nickelhalterna i mat och vatten är dock i regel låga och borde inte utgöra större problem för nickelallergiker (Livsmedelsverket 2010).

Vissa nickelföreningar är även cancerogena vid inandning, vilket har visat sig hos arbetare i nickelindustrier. Hur potent en nickelförening är att orsaka cancer hänger ihop med dess förmåga att komma in i kroppens celler. De vattenolösliga föreningarna har i

regel högre biotillgänglighet och är därför också mer cancerogena på grund av att de tas upp i celler via fagocytos. Väl inne i cellen avges nickeljoner som kan binda till DNA. Den verkliga mekanismen med vilken cancer induceras av nickel är inte helt känd, men en teori är att nickeljonen ökar metyleringen av DNA. Detta leder i sin tur till att fler mutationer uppstår än i normala fall (Costa & Klein 1999).

Nickel och tolv nickelföreningar finns klassificerade som hälsoskadliga. Alla utom en av dessa bedöms kunna ge allergi vid hud och/eller inandning. Flertalet är dessutom klassade som cancerogena varav fem stycken i kategori 1 med riskfras R49 (kan ge cancer vid inandning). Ren nickel är klassificerad som cancerogen kategori 3 med riskfras R40 (misstänks kunna ge cancer vid inandning). Många nickelföreningar är klassificerade som miljöfarliga (EG-förordning 1272/2008).

Reglering

I REACH-förordningens Bilaga XVII begränsas migreringen av nickel i vissa föremål. Gränsvärdet för hur mycket nickel som får migrera från piercingsmycken för läkning är satt till 0,2 $\mu\text{g}/\text{cm}^2/\text{vecka}$. I övriga varor som är avsedda att komma i långvarig kontakt med huden (örhängen, halsband, klockarmband, ringar m.m.) är detta värde 0,5 $\mu\text{g}/\text{cm}^2/\text{vecka}$. Detta värde gäller även för varor som avses komma i kontakt med huden och har en nickelfri beläggning men som inte är tillräcklig (under minst två års normalt användande). Detta innebär att ett smycke ska tåla två års slitage utan att värdet överskrids.

Migrationen av nickel i leksaker begränsas till en viss halt i det nya EU-direktivet om leksakers säkerhet (2009/48/EG).

Kadmium

Kadmium är en tungmetall som utvinns ur jordskorpan i samband med brytning av framför allt zink (OECD 1994).

Användning

Det största användningsområdet för kadmium är i nickel/kadmium-batterier. Det används även som pigment i färger, som stabilisator i PVC-plast, som ytbeläggning och i legeringar (Nordic Council of Ministers 2003a). Smycken funna i Schweiz har haft höga kadmiumhalter på ca 20 % vilket tros bero på att elektronikskrot smälts ner till metall som används för tillverkning av smycken som sedan importerar till Europa⁷. Den amerikanska motsvarigheten till Konsumentverket, CPSC (Consumer Product Safety Commission), har i en undersökning av smycken funnit kadmiumnivåer över 10 % i 12 % av de testade föremålen. Det var framför allt barnsmycken som hade de högsta halterna med 84-91 viktprocent kadmium. De kadmiumhaltiga smyckena var tillverkade i Kina men importerade och sålda i etablerade butikskedjor. Det finns indikationer som tyder på att tillverkarna byter ut bly i smycken mot kadmium, eftersom bly är hårdare reglerat i USA och kadmium är relativt billigt (Fox News 2010). En annan uppmärksammas

⁷ Lennart Dock, Kemikalieinspektionen

användning av kadmium är i konstnärsfärger som är undantagna förbudet om kadmium i färg. Det är bland annat kadmiumsulfoselenid och kadmiumzinksulfid som används som pigment och ger färgerna ”kadmiumrött” och kadmiumgult”. Detta är framför allt ett problem för avloppsreningsverk där kadmiumet hamnar i slam som på grund av det kan bli otjänligt att använda på åkermark (KemI 2005).

Hälso- och miljörisker

Kadmium har flera kända hälsoeffekter hos människa. Ett målorgan vid exponering är njurarna där de tubulära och glomerulära funktionerna skadas och försämrar njurens filtreringsförmåga. Kadmiumjonens likhet med kalciumjonen gör att kadmium även lagras i skelettet och kan orsaka benskörhet och frakturer i allvarliga fall. Det finns även indikationer på att kadmium kan ha en hormonstörande effekt genom att efterlika östrogen⁸. Två vanliga källor till kadmiumupptag är tobak och grönsaker/spannmål eftersom växter är bra på att ta upp kadmium. Förutom högexponerade personer som rökare, vegetarianer och arbetsexponerade är kvinnor en riskgrupp. Detta beror på att enzymet DMT1 i magtarmsystemet uppregleras vid järnbrist och ökar upptaget av tvåvärt järn men även av kadmiumjoner⁹.

Kadmium är en relativt löslig metall och är därför lätttröglig i jord, den har därmed högre biotillgänglighet än andra tungmetaller vilket leder till bioackumulation i organismer (Nordic Council of Ministers 2003a). På grund av sin toxicitet klassas därför kadmium som miljöfarlig.

Reglering

REACH-förordningens Bilaga XVII begränsar användningen av kadmium som pigment i flertalet plastmaterial och i färger. Dessutom får kadmium inte användas som stabilisator i diverse varor så som plastförpackningar, kläder och accessoarer (EG-förordning 1907/2006 Bilaga XVII).

Kadmium är en av de tungmetaller där migrationsgränser har satts för leksaker i det nya leksaksdirektivet (EG-direktiv 2009/48).

I RoHS-direktivet begränsas halten kadmium till 0,01 viktprocent i elektriska och elektroniska produkter (EG-direktiv 2002/95).

⁸ Agneta Åkesson, Institutet för miljömedicin, Karolinska Institutet

⁹ Maria Vahter, Institutet för miljömedicin, Karolinska Institutet

Toluen

Toluens kemiska struktur är en bensenring med en metylgrupp (se Figur 37). Det är en färglös vätska vid rumstemperatur som framställs ur stenkolstjära eller petroleumprodukter genom extraktion och destillation (KemI 2010o).

Figur 36. Toluens kemiska struktur (Länk 8).

Användning

Toluen används främst som beståndsdel i bensin men även som synteskemikalie vid framställning av bland annat p-xylen och sprängmedel. Ett annat stort användningsområde för toluen är som lösningsmedel i färger, bilvårdsprodukter samt i limmer (KemI 2010o).

Hälsorisker

En anledning till att toluen är toxiskt är att en liten del av det toluen som tas upp i kroppen metaboliseras via reaktiva intermediärer som epoxider och elektrofila sulfatkonjugeringar. Dessa metaboliter liknar de som bildas vid nedbrytning av det toxiska ämnet bensen och kan sedan reagera och skada levern och DNA. Vid en högre exponering bildas en större mängd av dessa farliga metaboliter (Sterner 2003). Toluen är även irriterande för hud, ögon och luftvägar. Förutom via inandning och oralt kan toluen tas upp i kroppen genom huden (KemI 2001).

Toluen är klassat som irriterande, hälsoskadlig och reproduktionstoxiskt kategori 3 (riskfras R63 - möjlig risk för fosterskador).

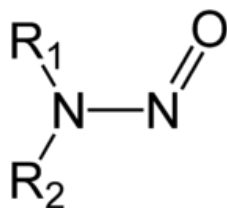
Reglering

I REACH-förordningens bilaga XVII begränsas halten toluen i lim och sprejfärger avsedda för försäljning till allmänheten till max 0,1 viktprocent.

I den europeiska standarden för leksakers säkerhet (EN 71-9) anges den högsta tillåtna halten toluen som tillåts migrera från leksaker (KemI 2006b).

Nitrosaminer

Nitrosaminer är en grupp ämnen som har en kemisk struktur enligt Figur 38.

Figur 37. Nitrosaminers kemiska struktur (Länk 9).

Användning

Förekomsten av nitrosaminer i livsmedel har uppmärksammats. Nitrosaminer tillsätts inte till livsmedlet utan bildas som vid en reaktion mellan sekundära aminer och nitrit eller andra kväveoxider vid vissa förhållanden (Scanlan 2000).

Nitrosaminer bildas även vid gummitillverkning och kan därför förekomma i gummiprodukter (Balogh m. fl. 2003).

Hälsorisker

De flesta testade nitrosaminer har visat sig ha cancerogen effekt i djurförsök och de kan troligen även orsaka cancer hos människor. Detta beror på att de metaboliter som bildas vid nedbrytningen av nitrosaminer i kroppen är reaktiva och binder till protein eller DNA. Många nitrosaminer har organspecifika hälsoeffekter, till exempel att de orsakar cancer i levern (NE 2010).

Reglering

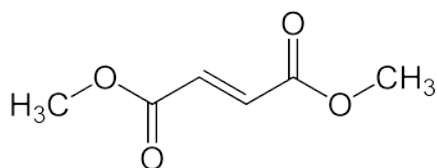
Vissa länder, däribland Nederländerna och Tyskland, har nationell lagstiftning som reglerar halten nitrosaminer i ballonger men det finns ingen gemensam EU-lagstiftning på området (Alltombarn 2007).

Det finns dock en begränsning om hur mycket nitrosaminer eller nitroserbara ämnen som tillåts migrera från nappar av elastomerer och gummi (EG-direktiv 93/11).

Nitrosaminer är upptagna på en lista över ämnen som är förbjudna att använda i kosmetika (LVFS 2004:14).

Dimetylfumarat

Dimetylfumarat är en ester som bildas mellan metanol och fumarsyra. Den kemiska strukturen visas i Figur 39 och föreningen är vid rumstemperatur ett fast, vitt pulver.

Figur 38. Dimetylfumarats kemiska struktur (Länk 11).

Användning

Dimetylfumarats främsta användningsområde är som antimögelmedel. Det förekommer framför allt i importerade varor som möbler och skor för att undvika mögel under transport. Pulvret ligger ofta i små påsar liknande antifuktpåsar antingen i samma förpackning som varan eller insydda i varan. Påsarna kan vara märkta ”anti-mould agent”.

Hälsorisker

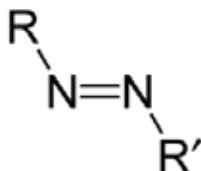
Dubbelbindningen i mitten av dimetylfumaratmolekylen är reaktiv, vilket ger upphov till irriterande reaktioner med hud och ögon. Hudkontakt kan orsaka allergi med klåda, irritation och brännskador som följd.

Reglering

I EU är dimetylfumarat förbjudet i varor (i halter högre än 0,1 ppm) från den 1 maj 2009 efter ett beslut den 17 mars samma år om att dimetylfumarat inte får släppas ut på marknaden. Regeln finns införlivad i svensk lagstiftning i Förordning (1998:944) om förbud m.m. i vissa fall i samband med hantering, införsel och utförsel av kemiska produkter (KemI 2010b).

Azofärgämnen

Azofärgämnen är en stor grupp organiska ämnen som alla innehåller en azofunktion (se Figur 40) som har gett dem deras samlingsnamn. Bindningen möjliggör, beroende på R-grupper, ett system av olika storlek med delokaliserade elektroner vilket ger färegenskaper. Denna bindning kan brytas och då bildas det en så kallad arylamin om sidogrupperna är aromatiska (KemI 2010f).

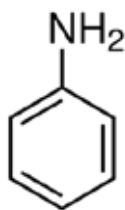
Figur 39. Den kemiska strukturen för en azobindning som har gett azofärgämnenas deras namn (Länk 13).

Användning

Azofärgämnen används för att färga textil och läder. Av olika textilmaterial är det främst bomull som färgas med azofärgämnen men även siden, ull, viskos samt syntetiska material (KemI 2010f). Exempel på varor där dessa material används är kläder, sängkläder, skor, handväskor, leksaker, garn, plånböcker och klockarmband (KemI 2010a).

Hälsa- och miljörisker

Ett exempel på en arylamin är föreningen anilin (Figur 41) som liksom flera andra arylaminer har kända toxiska egenskaper. Det är dock inte alla azofärgämnen som bryts ner till arylaminer. Nedbrytning kan ske av kroppens enzymer efter upptag, av ljus eller temperatur under lagring eller på kemisk väg genom så kallad reduktiv klyvning. Arylaminer bedöms vara cancerframkallande men vissa kan även ge allergiska besvär eller vara direkt giftiga vid inandning. Flera klassas även som miljöfarliga på grund av deras förmåga att skada vattenlevande organismer och vattenmiljön (KemI 2010f).

Figur 40. Kemiska struktur för anilin, en arylamin som kan bildas vid nedbrytning av vissa azofärgämnen (Länk 12).

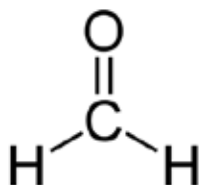
Reglering

Av de ca 2000 ämnen på marknaden med azofunktion är det de som genom klyvning kan ge upphov till någon av 22 angivna arylaminer (se Bilaga 2) som är reglerade inom EU. Halten av dessa föreningar får inte överstiga 30 ppm i den färgade varan (KemI 2010a).

Formaldehyd

Användning

Formaldehyd är en vanlig kemikalie inom den kemiska industrin och har flera användningsområden. Den kemiska strukturen visas i 42. I ren form används den som konserveringsmedel och desinfektionsmedel men även för att förhindra korrosion av metaller och som härdare/stabilisator inom fotografi. Dessutom är formaldehyd en viktig råvara vid framställning av andra kemikalier. Vid dessa synteser bildas polymerer av formaldehyd och andra ämnen som urea, melamin och fenol. Urea- och melaminformaldehydpolymerer används som bindemedel vid tillverkning av spånplattor respektive laminat och lacker. Fenol-formaldehydpolymerer används som ovan men även vid tillverkning av pressmassor. Urea-formaldehydhartser har ett användningsområde som antiskrynkemedel vid behandling av textilier. Dessa polymerer kan även användas vid plasttillverkning. Även oximetylenplast har formaldehyd som råvara och används i konstruktions- och maskindetaljer. Formaldehyd kan också användas som ursprungsråvara när polyoler syntetiseras som i sin tur används vid tillverkning av polyuretanplast och alkyder. Ett annat användningsområde för formaldehyd är som ursprungsråvara vid tillverkning av de välanvända komplexbindarna EDTA och NTA (KemI 2010k).

Figur 41. Formaldehyds kemiska struktur (Länk 10).

Varor som innehåller formaldehyd eller ämnen som har syntetiserats från formaldehyd kan avge formaldehyd till omgivningen. Ett uppmärksammat problem har varit spånplattor som i bostäder har bidragit till höga halter formaldehyd i inomhusluft (KemI 2010c). De material som innehåller eller har behandlats med formaldehyd finns även i konsumentprodukter. Det är exempelvis i kläder och möbeltyger som antiskrynkemedel och i produkter av trä där formaldehyd har använts vid tillverkning (KemI 2004b).

Hälsorisker

Hälsoriskerna med formaldehyd är främst dess förmåga att irritera ögon och andningsvägar. Men det finns även misstankar om att formaldehyd kan vara cancerframkallande (främst i näsans slemhinnor) efter djurförsök och epidemiska studier av högexponerade arbetare (Naturvårdsverket 2004).

I EU klassificeras formaldehyd som frätande, giftigt, irriterande, allergiframkallande samt cancerogent i kategori 3 (riskfras R40 – misstänks kunna ge cancer) (EG-förordning 1272/2008).

Reglering

Enligt Leksakssäkerhetsdirektivet (EG-direktiv 2009/48) får inte CMR-ämnen användas i leksaker och eftersom formaldehyd klassas som en möjlig humancarcinogen regleras förekomsten i leksaker. Hur mycket formaldehyd som tillåts migrera från en leksak regleras även av den europeiska standarden (EN 71) för leksakssäkerhet.

Bilaga 3 - Rapex-enkät

Product safety and Rapex

Enforcement authority

What is the name of your enforcement authority?

Question 1

Approximately what proportion of the enforcement work at your authority is spent on consumer products with potential chemical risk? (0-100%)

Question 2

Which types of products are prioritized in this work?

- Toys
- Clothes/shoes
- Hobby/sports equipments
- Chemical products
- Cosmetics
- Childcare articles and children's equipments
- Jewellery
- Other:

Question 3

Approximately how many notifications (chemical risk) did your authority make during 2009?

- 0-5
- 6-20
- 21-50
- >50

Question 4

Is the Rapex database used in the enforcement work (except making notifications) as a tool for tracking products with chemical risk?

- Yes
- No

Question 5

If Yes on Question 4, is the information in Rapex used för tracking specific products with chemical risk?

- Yes

- No

Question 6

If Yes on Question 4, is the information in Rapex used for identifying general categories of products of chemical concern?

- Yes
- No

Question 7

If Yes on Question 4, have the information from a Rapex notification been successfully used when tracking a specific product?

- Yes
- No

Question 8

If Yes on Question 4, what information (from a Rapex notification) is used for tracking Rapex notified products?

- Product name
- EAN/barcode
- Manufacturer information
- Exporter information
- Importer information
- Distributor/retailer information
- Picture
- Country of origin
- Country of destination
- Other:

Question 9

If No on Question 4, why is Rapex not used in the enforcement work?

- Lack of time/resources
- Other, better systems are used
- The information in Rapex is not useful
- Lack of knowledge about the information in Rapex and how to use it
- Other:

Question 10

What are the advantages with Rapex?

- Quick communication about hazardous products between member states
- The information can be used for tracing products easily
- An easy way to see what other member states are working with concerning products with chemical risk
- Other:

Question 11

Do you miss any information in Rapex that could make the system more useful?

Question 12

Is there an ambition at your authority to use Rapex more frequently in the future?

- Yes
- No
- Do not know

Question 13

Is there collaboration between the customs authority and your authority concerning product safety and consumer products?

- Yes
- No

Question 14

Are EAN codes or bar codes used for tracking products?

- Yes
- No

Question 15

Other comments

Bilaga 4 - Lagstiftning rörande varor

Riksdagen har beslutat om 16 nationella miljö kvalitetsmål där ”Giftfri miljö” är målet som Kemikalieinspektionen är ansvarig för. Målet ger myndighetens arbete en inriktning och lyder ”Miljön ska vara fri från ämnen och metaller som skapats i eller utvunnits av samhället och som kan hota människors hälsa eller den biologiska mångfalden.” Det finns även tillhörande delmål som beskriver arbetet mer konkret samt anger tidsramar. Några av dessa berör varor, bland annat Delmål 3 ”Utfasning av särskilt farliga ämnen (2007-2010)” som säger att nyproducerade varor så långt som möjligt ska vara fria från en mängd ämnen med toxiska egenskaper (KemI 2006a).

I arbetet med tillsyn av varor finns flera olika lagstiftningar som berör kemikalier. Dels finns den nationella lagstiftningen i form av miljöbalken med tillhörande förordningar och myndighetsföreskrifter som är mer detaljerade. Dessutom finns den EU-gemensamma lagstiftningen som gäller parallellt med den nationella. EU:s lagstiftning finns i form av förordningar, beslut och direktiv. Skillnaden mellan dessa är att en förordning gäller i alla medlemsländer direkt när den antas medan ett direktiv eller beslut måste implementeras i varje lands nationella lagstiftning via innan den blir rättsligt bindande. Den EU-gemensamma regleringen kan även ha stor påverkan på tillverkningen av en vara i tredje land om varan ska exporteras till EU och då måste uppfylla samma krav. De viktigaste regelverken på varuområdet beskrivs nedan.

Den svenska miljölagstiftningen finns samlad i miljöbalken. Det är den lag som ligger till grund för Kemikalieinspektionens juridiska arbete. Förutom lagar används även förordningar och myndighetsföreskrifter men dessa står under miljöbalken i betydelse (normhierarkin: grundlag > lag > förordning > myndighetsföreskrift). Det är framför allt kapitel 14 om Kemiska produkter och biotekniska organismer som handlar om kemikalier. Kemikalieinspektionen har av regering fått mandat att skriva föreskrifter och ytterligare bestämmelser på kemikalieområdet. Där står det bland annat om riskerna med hantering av kemiska produkter, varor samt bekämpningsmedel och att tillverkarna och importörerna är ansvariga. I kapitel två beskrivs de allmänna hänsynsreglerna om bland annat kunskapskrav och substitutionsprincipen som utgör grundprinciper i miljöbalken men som är svårare att tillämpa mer praktiskt vid tillsyn. Det finns även bestämmelser i andra kapitel om tillsyn, straff och miljö sanktionsavgifter som berör Kemikalieinspektionens tillsynsarbete¹⁰ (KemI 2010e).

1:a juni 2007 kom en ny EU-förordning gällande kemikalier regler, REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals). I REACH definieras en vara som ”ett föremål som under produktionen får en särskild form, yta eller design, vilken i större utsträckning än dess kemiska sammansättning bestämmer dess funktion”. Tidigare fanns ett begränsningsdirektiv där specifika ämnen förbjöds eller begränsades vid viss användning men det har nu ersatts med bilaga XVII till REACH-förordningen (KemI 2010h). Det ska även tillkomma en bilaga XIV där ämnen som anses ha särskilt farliga

¹⁰ Eva Nilsson, jurist Kemikalieinspektionen

egenskaper (SVHC – substances of very high concern) listas. Användningen av dessa ämnen vid produktion i Europa kommer att kräva särskilt tillstånd. Det ska även komma ett slutdatum för utsläppande på marknaden och användning för varje sådant (bilaga XIV) ämne. Dessa ämnen kan antingen vara hälsoskadliga CMR-ämnen (Cancerogenous, Mutagenic and Toxic for Reproduction) eller miljöfarliga PBT-ämnen (Persistent, Bioaccumulative and Toxic) eller vPvB-ämnen (Very Persistent, Very Bioaccumulative). I dagsläget finns en kandidatlista som uppdateras allt eftersom med ämnen som skulle kunna hamna i bilaga XIV. Om ett ämne finns på kandidatlistan kan det ha vissa konsekvenser för användaren, till exempel måste information om ämnet lämnas till konsument på begäran om en vara innehåller detta ämne i halter över 0,1 %¹¹.

I Produktsäkerhetslagen (Produktsäkerhetslagen 2004:451) och Produktsäkerhetsförordningen (Produktsäkerhetsförordningen 2004:469) gäller allmänt att produkter ska vara säkra för konsumenter och dessa regler används i brist på detaljregler. I produktsäkerhetslagen står det att en vara eller tjänst ska vara säker vid normal användning och livslängd. Dessa regler överensstämmer med Produktsäkerhetsdirektivet (EG-direktiv 2001/95).

Ett nytt EU-direktiv om leksakers säkerhet (2009/48/EG) finns och ska implementeras i svensk lagstiftning senast 20 juli 2011. Det beskriver förbud och begränsningar av vissa farliga ämnen i leksaker, bland annat allergiframkallande doftämnen och metaller. Metallerna får inte tillsättas avsiktligt i leksakerna utan får endast finnas som resthalter. Även cancerframkallande, mutagena och reproduktionsstörande ämnen (CMR-ämnen) förbjuds i de delar av leksaker som barn kan komma i kontakt med (KemI 2010i).

I det så kallade RoHS-direktivet (2002/95/EG) begränsas ett antal ämnen i elektriska och elektroniska produkter. Det är metallerna kadmium, kvicksilver, bly och sexvärt krom samt vissa flamskyddsmedel som inte får finnas i halter över 0,1 viktprocent (0,01 viktprocent för kadmium) i homogent material i sådana produkter på marknaden efter 1 juli 2006. Det finns dock flera undantag där dessa ämnen får användas. Ett problem som har uppmärksammats är att kasserade elektronikprodukter ofta hamnar som avfall i utvecklingsländer där de inte tas hand om på ett säkert sätt. Där kan sedan de toxiska metallerna läcka ut och orsaka skador båda på människors hälsa och miljön. Detta är en av de viktigaste anledningarna till begränsningarna i RoHS-direktivet. En annan orsak är att återvinning av varorna underlättas om dessa ämnen kan undvikas (KemI 2010j).

I EU finns även ett system för standarder med kriterier för varor som rör produktsäkerhet. Dessa standarder bestäms utifrån EU-lagstiftningen av tre olika standardiseringsorgan; CEN, CENELEC och ETSI. Det finns olika standarder som berör olika typer av produkter och en uppsättning standarder som rör många Rapex-anmälda varor är de för leksakssäkerhet, EN-71. I denna finns flera olika delar med kriterier för olika områden, exempelvis högsta tillåtna migration av tungmetaller samt organiska kemikalier. Det anges även vilka analysmetoder som ska användas (Europeiska kommissionen 2010a).

¹¹ Anna Lindberg & Cecilia Westöö, Kemikalieinspektionen

Standardmärkning (CE-märkning) är ett sätt för den som tillhandahåller en vara att visa att den är säker och uppfyller EU:s säkerhetskrav, men det är även tillåtet att på andra sätt visa att varan är säker¹².

¹² Eva Nilsson, jurist Kemikalieinspektionen

www.kemi.se

**Kemikalieinspektionen, Box 2, 172 13 Sundbyberg. Besöksadress: Esplanaden 3A
Tel: 08-519 41 100, Fax: 08-735 76 98, E-post: kemi@kemi.se**